

Boekmanschting-Bibliotheek
Herengracht 415 - 1017 BP Amsterdam
Tel. 243739

JAARVERSLAG 1982 VAN HET NATIONAAL PALETT

Inhoudsopgave

George Bellamy	3
In de voorwoord	3
1. Inleiding	4
2. Bijzondere	4
3. Het jaar van de	4
4. Opmerkingen	13
5. Bijzondere	16
6. Voorzetslagen	20
7. Voorzetslagen	24
8. Voorzetslagen, bijzondere voorzetslagen	26
9. Opmerkingen	28
10. Bijzondere voorzetslagen	32
11. Televisie	36
12. Nieuwe voorzetslagen	40
13. Bijzondere	40
14. Bijzondere voorzetslagen	42
15. Bijzondere voorzetslagen op de financiële gebied	46
16. Bijzondere	46
17. Bijzondere	47

Druck

Druck
 Stichting Technisch en Grafisch (Lemmer, 1982)
 1982
 Voor van de Stichting van het Nationaal Palett, verspreid door de
 Bureau voor de Stichting van het Nationaal Palett (April 1982), uitgeg.
 gedrukt door Grafisch en Technisch (Lemmer, 1982)
 Typografie
 Jansz & Jansz
 Jansz & Jansz
 Jansz & Jansz
 Jansz & Jansz
 Jansz & Jansz
 Jansz & Jansz
 Jansz & Jansz
 Jansz & Jansz

HET NATIONAAL PALETT

Stichting Technisch en Grafisch
 1017 BP Amsterdam
 Telefoon: 020 - 25.29.82

JAARVERSLAG 1983 VAN HET NATIONALE BALLET

INHOUDSOPGAVE

George Balanchine	1
In memoriam Peter Lohr	3
1. Inleiding	4
2. Algemeen	6
3. Tableau de la troupe	8
4. Ondernemingsraad	12
5. Repertoire	14
6. Voorstellingen binnenland	20
7. Voorstellingen buitenland	24
8. Medewerkingen, bijzondere voorstellingen	26
9. Opera-samenwerking	28
10. Muzikale begeleiding	32
11. Televisie	36
12. Sociale aangelegenheden	38
13. Huisvesting	40
14. Belangrijkste financiële gegevens	42
15. Korte toelichting op de financiële gegevens	46
16. Pers	48
17. Slot	64

Colofon:

Druk:

Stichting Theatertechniek en -Administratie (Loes Eijling),
mei 1984 (oplage: 600 exemplaren)

Omslag:

Foto van de bouwput van het Muziektheater, gemaakt door de
Dienst Ruimtelijke Ordening Amsterdam (april 1984); omslag
gedrukt door Drukkerij Muller Amsterdam

Typewerk:

Judith Pommerel

Balletfoto's:

Jorge Fatauros

Vormgeving:

Dick Hendriks

Productiebegeleiding:

Kasper van Noppen

HET NATIONALE BALLET

Stadsschouwburg, Marnixstraat 427

1017 PK Amsterdam

telefoon: 020 - 25.57.54

GEORGE BALANCHINE (1904-1983)

De dood van George Balanchine was al gedurende de laatste jaren een dreiging op de achtergrond: steeds vaker kwamen er berichten over zijn ziekte, ziekenhuisopnamen en verminderde aanwezigheid bij zijn gezelschap; berichten die voor zijn leefpatroon ongewoon en daardoor veront- rustend waren.

De dood op 79-jarige leeftijd is eigenlijk nooit een onverwacht gebeuren, maar in het geval van Balanchine, die de creatieve onsterfelijkheid in persoon leek te zijn, kwam het overlijdensbericht toch als een onbegrijp- elijke en onaanvaardbare klap.

In de klassieke dans van de laatste 125 jaar zijn er breedweg drie stro- mingen te onderscheiden. Michael Fokine (1880-1942) bevrijdde het klas- sieke ballet uit het formalistische en somptueuze keurslijf waarin de danskunst was ingesnoerd onder Marius Petipa (1822-1910) (en uiteraard onder de tsaristische samenleving van die tijd, waarvan Petipa's ballet- ten een overduidelijke afspiegeling waren).

Fokine's hervormingen - tot in het uiterste doorgevoerd en bijna uitge- perst door artistiek leider Serge Diaghilev (1872-1929) - hadden tot gevolg dat George Balanchine, Diaghilev's laatste choreografische ontdekking, als reactie op de exotische buitenissigheden van Diaghilev ('pour épater le bourgeois' had Diaghilev's lijfspreuk kunnen zijn) teruggreep op de veel formelere en architectonisch overzichtelijke choreografieën van Petipa. Hij keerde daarmee terug tot de bron van de academische dans.

Kenmerkend voor Balanchine zijn zijn niet te verbloemen technische eisen die hij aan vooral zijn ballerina's stelde. Typisch is dat zoals bij Petipa ook bij Balanchine de vrouw als vertolkster van zijn ideeën vaak de belangrijkste rol speelde, terwijl Fokine door een aantal van zijn creaties Nijinsky tot eerste wereldberoemde mannelijke danser maakte. Verdere kenmerken van Balanchine's werk zijn de onthutsende eenvoud van aankleding in een groot aantal van zijn choreografieën, het verwerken van allerlei dansvormen (folklore, music-hall, jazz, modern dance) tot een uiteindelijke verrijking en bevrijding van het klassiek passen- idioom en de nadruk die hij legde op de vorm van zowel choreografie als danser. Al die initiatieven hebben beslist een grote invloed uitgeoefend op het enorme aanbod van creatieve danskunstenaars dat na de tweede wereldoorlog voor het voetlicht trad. En ook op Balanchine's werk kwamen - de geschiedenis herhaalt zich - weer reacties, in Nederland zitten we er met vooral de kleinere dansgezelschappen middenin. Pina Bausch is wel het meest extreme voorbeeld van 'weg van de formalistische dans'.

Balanchine was een man die zeer aan vormen hechtte, ook in het dagelijks leven. Mijn ontmoetingen met hem waren altijd beleefd en ietwat afstande- lijk. Van het repertoire van onze groep was hij duidelijk op de hoogte, en hij was altijd geïnteresseerd in wat er in Nederland gebeurde, wat de nieuwste plannen waren. Bij mijn laatste ontmoeting, anderhalf jaar ge- leden, dorst ik hem eindelijk te zeggen dat het zo teleurstellend was dat hij nooit zelf bij onze groep iets was komen repeteren, ondanks het feit dat we - na zijn eigen gezelschap - het meest uitgebreide Balanchine- repertoire ter wereld in ere hielden, en ondanks het feit dat Sonia Gaskell als één van de eersten in de danswereld Balanchine's genialiteit herkende

('La somnambule' kwam in 1955 als eerste Balanchine in het repertoire van het Nederlands Ballet, terwijl het grootste deel van publiek en critici in Europa - maar ook in Amerika - Balanchine's werk uitingen van een dubieuze monomaan vonden).

De volgende dag vroeg Balanchine me plotseling met hem van het theater naar huis te lopen. Terwijl we door de drukte van Broadway laveerden, hij wat langzaam en voorzichtig en soms de draad van zijn verhaal kwijtrakend, vertelde hij me heel open en een beetje naïef zijn visie op de dans van vandaag en zijn eigen groep in het bijzonder. Hoe het peil van de dans was in zijn jeugd, in Leningrad, waar hij (drie jaar na Petipa's dood) in de keizerlijke balletschool werd aangenomen. 'You know', zei hij 'elke corpsdanseresses in mijn groep is beter qua techniek en muzikaliteit dan de beste solisten in die tijd, ik heb de beste danseressen in de wereld gemaakt. But it slips away quickly: so you have, so you have not. Teachers are very important, I have best teachers from old tradition in school!'

'And you, in Holland, you like modern, no?' voegde hij er een beetje spottend achteraan. 'Ja', beaamde ik 'we like modern, we like Balanchine'. Een beetje verbaasd keek hij me van opzij aan, als om te zien of ik hem in de maling nam. 'Me, modern? I am old-fashioned, I am tradition'. In de hal van zijn huis zei hij: 'I will rest a little' en liep met kleine pasjes naar de lift. Terwijl hij in de lift stapte voelde ik hetzelfde soort ontzag en bevreemding als bij het zien van een priester die door de deuren van de iconostase verdwijnt.

'Morning Mr. Balanchine' riep de toegelopen portier joviaal, terwijl de liftdeuren al voor het vermoeide figuurtje dichtschoven en hij maakte een groteske, quasi-balletachtige buiging, daarbij een beetje spottend naar mij knipogend.

Als genialiteit nog tussen ons mensen is, is dat moeilijk te bevatten.

Rudi van Dantzig

IN MEMORIAM PETER LOHR

Op 8 december 1983 namen wij voorgoed afscheid van onze voorzitter Peter Lohr.

Met Peter heeft niet alleen ons ballet, maar de gehele Nederlandse culturele wereld een markante persoonlijkheid verloren.

Niet dat hij trachtte als zodanig een stempel op het gezelschap te drukken, daar zijn de tijden en was ook zijn persoon niet naar. De wijze, waarop hij zijn voorzitterstaak gedurende acht jaar vervulde, gaf juist ruimte aan de inspiratie en de creativiteit van anderen.

Het is mede daaraan te danken, dat - zoals misschien te verwachten was na de periode van onstuimige groei die daaraan voorafging - zijn voorzitterschap geen tijdperk van konsolidatie is geweest, maar van voortgaande vernieuwing.

Zijn grote interesse voor alle uitingen van cultuur, gepaard gaande met een diepgaande kennis daarvan, maakte hem bij uitstek geschikt om ons ballet te begeleiden bij het onderzoeken van de mogelijkheden die samenwerking met die andere uiting van muziektheater - de opera - zou kunnen bieden.

Maar ook bleef hij zich tot het laatst bezighouden met de vraag of de eigen identiteit van het ballet niet te veel zou worden opgeofferd aan de werkelijke of vermeende voordelen van een vervangende integratie.

Het is dan ook tragisch, dat Peter is overleden, op een moment, dat een dusdanige oplossing voor de samenwerkingsproblematiek is gevonden, dat de mogelijkheden van het Muziektheater geen bedreiging, maar juist een nieuwe uitdaging voor ons gezelschap kunnen vormen.

Wij zullen ons bij het benutten daarvan door zijn voorbeeld laten leiden en met name door één van zijn typerende uitspraken, dat bij produkten van cultuur het aanbod de vraag dient te bepalen en niet omgekeerd zoals nog te vaak wordt aangenomen.

Ton Boersma

1. INLEIDING

Het jaar 1983 - voor de eerste maal valt het verslagjaar samen met het kalenderjaar - werd wat het bestuur betreft vooral gekenmerkt door de problematiek rond de toekomstige samenwerking met onze vaste medebespeeler van het nieuwe Muziektheater, de Nederlandse Operastichting.

De vele discussies hierover deden een groot beroep op de direkt daarbij betrokkenen, zoals direktie, staf, ondernemingsraad en bestuur. Gezien de essentiële belangen, die in het geding zijn, is het niet te verwonderen, dat de emoties daarbij soms hoog opliepen.

Het pleit voor alle betrokkenen, dat het gemeenschappelijk doel, het belang van Het Nationale Ballet, daarbij nooit uit het oog werd verloren. De problematiek bleek echter dermate gekompliceerd, dat op initiatief van het bestuur het organisatiebureau Horringa & de Koning - naar het zich laat aanzien met goed gevolg - werd ingeschakeld, op de werkzaamheden waarvan elders in dit verslag meer uitvoerig wordt ingegaan.

Ondermeer hierdoor kon voorkomen worden, dat de creatieve ontwikkeling die ons ballet ook in 1983 is blijven doormaken, werd verstoord.

De vorm van samenwerking, die ons thans door genoemd bureau wordt aange-reikt, lijkt de mogelijkheid te bieden de kansen, die het nieuwe Muziektheater ons biedt, volledig te benutten, zonder dat onze identiteit wordt aangetast.

Het verheugt ons te kunnen berichten, dat eindelijk een begin is gemaakt met het inlopen van de achterstand bij de honorering van de dansers. Hoewel veel te laat, is het verheugend te kunnen konstateren, dat dit is geschied in een tijd waarin overigens op elk gebied wordt bezuinigd.

Het einde van het verslagjaar viel samen met het vertrek van ons bestuurslid mevrouw A.J. van der Hoeven- van Ingen, nadat zij meer dan 14 jaar deel heeft uitgemaakt van ons bestuur. Als vice-voorzitter moest juist in de laatste jaren veelvuldig een beroep op haar worden gedaan, waaraan zij in soms moeilijke omstandigheden altijd blijmoedig gehoor heeft gegeven. Zij zal voorts in onze herinnering blijven door haar warme en effectieve belangstelling voor het wel en wee van onze dansers. Een belangstelling, die ook buiten bestuursvergaderingen tot uiting kwam.

Als nieuwe bestuursleden traden in het verslagjaar achtereenvolgens toe mevrouw M.H.M.F. Gardeniers- Berendsen en de heren Mr P.M. Witteman, John Beek en Sytze Smit.

De ondernemingsraad heeft bij de - juist in de laatste jaren sterk vernieuwde - samenstelling van ons bestuur een even actieve als positieve rol gespeeld, waarvoor wij bepaald dank verschuldigd zijn.

Mede daardoor vertoont het bestuur een rijke schakering, hetgeen de levendigheid en kwaliteit van de discussies in de bestuursvergaderingen ten goede komt.

Het bestuur vertoont thans de volgende samenstelling:

drs A.G.F. Boersma, waarnemend voorzitter

E. van Pardidon , sekretaris

Dr H.G. Advokaat , penningmeester

F.A. Becht

Mr P.M. Witteman

Mevrouw M.H.M.F. Gardeniers- Berendsen

J.F. Beek

S. Smit , leden

Het bestuur vergaderde het afgelopen jaar 17 keer, waarvan 8 keer met de ondernemingsraad. Informeel bestuursoverleg werd tussentijds 6 x gehouden.

Er is ook in 1983 - onder vaak zware en ook verwarrende omstandigheden - door alle bij ons gezelschap betrokkenen veel tot stand gebracht.

Dat daarbij een toenemende belangstelling van het publiek - juist ook voor de verrichtingen van onze eigen choreografen - viel te konstateren stemt tot vreugde.

A.G.F. Boersma

E. van Paridon

2. ALGEMEEN

De omslag van dit verslag toont voor de eerste maal sinds 1972 geen tournee-affiche.

Voor de eerste maal is tevens het hoofdstuk over Opera-samenwerking het omvangrijkste van dit verslag.

Meer dan ooit bepaalde de voorbereiding van de ingebruikneming van het Muziektheater het door ons te voeren beleid. Wij melden, hieronder in dit hoofdstuk, daarvan enkele belangrijke voorbeelden.

Het was echter ook een jaar, waarin wij - in nabije en verre kring - twee, voor ons gezelschap en zijn repertoire, belangrijke persoonlijkheden verloren. De inleidende herdenkingswoorden voor George Balanchine en Peter Lohr brengen tot uiting, wat de dans op wereld- en Nederlands niveau in hen verliest. Het niet onverwachte karakter van hun heengaan maakt onze droefenis er niet minder om.

Beider werk leeft in Het Nationale Ballet voort. De zeventien werken van Balanchine vormen een hechte kern van ons repertoire. De inspirerende bestuursarbeid van Peter Lohr vertaalt zich, nu en in de komende jaren in door hem, met verve en groot verantwoordelijkheidsbesef, bepleite doeleinden. Het jaar 1983 wordt mede door hun gedachtenis getekend.

De presentaties van het gezelschap uitten zich in een aantal zeer specifieke projecten.

Met 'Jonge Sterren van de Dans' werd een nieuwe generatie dansers op solistisch niveau aan het publiek voorgesteld. Met het 'Holland Festival-project' in Centrum Bellevue werd onze vier produktiefste choreografen de gelegenheid geboden ervaring op te doen met kleinschaliger podiummaten. Met speciale thema-programma's zoals: Diaghilev, Balanchine en Hans van Manen werd - blijkens de publiekscijfers - een geslaagde stap gezet op de weg van het zo helder mogelijk karakteriseren van de verschillende onderdelen van ons repertoire. De choreografie-opdracht voor de 25ste uitreiking van de Erasmusprijs bood een waardig kader voor het tonen van inter-relaties tussen intellectuele scheppingskracht en creatief en uitvoerend kunstenaarschap.

Het was vooral ook een jaar, waarin binnen ons gezelschap velen zich bewust bleken te zijn van de beslissende ontwikkelingen, die ons gezelschap voor zijn eigen toekomst-continuïteit nu doormaakt. Spraken wij vorig jaar over confrontatie, die wij aangegaan zijn met schaalvergrotingsvraagstukken, in zomer en najaar van 1983 is onze aandacht zeer intensief betrokken geweest bij de identiteit zelf van Het Nationale Ballet. De wijze, waarop die binnen het Muziektheater straks het best tot ontplooiing zou kunnen komen, werd binnen ons bestuur, leiding, staf en ondernemingsraad vanuit vaak verschillende visies gezien. Tegenstellingen in opinies deden zich daarbij vaker - en principiëler - voor dan in feite ooit eerder.

De overtuiging die ieder daarbij bleek te bezitten, dat ook tegenovergestelde visies slechts gebaseerd waren op geloof in de voor Het Nationale Ballet best denkbare beleidskeuzes, verreed dat die discussies de goede sfeer schonden. Integendeel, de persoonlijke onderlinge verhoudingen wisten er vaak aan kwaliteit door te winnen. Een langdurig, doch uiterst zinvol, denk- en overlegproces vergde veel van ons aller tijd. De op meerdere plaatsen in dit verslag aangegeven vermoedelijke ontwikkelingen voor de toekomst, boezemen ons veel vertrouwen in.

De lezer neme kennis van het verslag in het besef dat het een periode verantwoordt, waarin ons gezelschap vitaler opereerde dan ooit.

Katalene Borsboom en Fred Berlins in Pas de deux Romeo en Julia (Jonse Sterren Programma)

3. TABLEAU DE LA TROUPE

Zoals vorig maal aangekondigd, vermelden wij thans bij dit Hoofdstuk de mutaties, die zich in ons tableau de la troupe afspeelden rond de in het kalenderjaar vallende seizoenswisseling, derhalve per 31 augustus 1983.

a. Dansers

De belangrijkste mutatie onder onze dansers vormde de loopbaanbeëindiging van onze soliste Maria Aradi.

Op een leeftijd, die formeel het einde van haar carrière had kunnen betekenen - maar waarop onzerzijds nog alleszins prijs gesteld werd op haar verder blijven funktioneren als danseres - verkoos zij zelf zich te ontwikkelen tot balletmeester.

Het in ons vorig verslag vermelde, verder slechts voor tijdelijke periodes, fungeren van Christine Anthony als balletmeester, bood de mogelijkheid Maria Aradi een aanstelling als assistent-balletmeester binnen onze groep aan te bieden. Met haar vertrek neemt opnieuw iemand van een duidelijk herkenbare solistengeneratie afscheid. Alle titelrollen in de avondvullende balletten stonden bij onze groep, vanaf 1972, op haar repertoire. In reeksen nieuw werk van Rudi van Dantzig, van Hans van Manen en vooral Toer van Schayk en George Balanchine leverde zij veel persoonlijke bijdragen aan onze presentaties.

Eveneens beëindigde onze half-soliste Judith James een, in haar geval 11-jarige, loopbaan bij ons gezelschap. Naast een groot aantal ensemble- en halfsolistenrollen danste zij onder meer hoofdrollen in Midzomernachtsdroom en in verschillende balletten van met name George Balanchine en Toer van Schayk.

De danseres met het langste dienstverband binnen onze groep, Liliane Kuyer - in 1968 ingetreden, met ver boven de 1000 voorstellingen - verruilde evenals haar beide bovengenoemde collegae het dansvak voor een andere theaterwerkkring. Naar hun vaderland keerden terug de Israëliëse Sarit Beker en de Amerikaan Daniel Reily. De Nederlander Peter Bull, tijdens het gehele jaar door ziekte uitgeschakeld, moest voortijdig zijn loopbaan opgeven.

Onder de bevorderingen melden wij allereerst die tot soliste van de Nederlandse Karin Schnabel. Ingetreden in 1974, is zij de tweede danser(es) in ons solistencorps, die als adspirant tot de groep toegetreden alle rangen doorlopend een 'perfect career' realiseerde. Een situatie, die vergelijkbaar geldt, voor liefst 9 van onze 11 half-solisten, tot welke rang dit jaar bevorderd werden de Amerikanen Lindsay Fischer en Alan Land.

Nieuw traden in, in het corps de ballet:

de Canadese Joy Bain en de Amerikaan Donald Acevedo.

In de leerlingenrangenviel een verheugende aanwas van jonge Nederlandse dansers te melden: Nicolette Boeree, Karla Box, Mirjam Braam, Sandra Klijn en Hans van der Heijden. Voorts traden toe de Canadees Pierre Paradis en de Belg Gerrit Peiffer.

Per 31 december 1983 luidde de tableau-samenstelling, qua nationaliteiten:

- 39 Nederlanders (v.j. 36)
- 46 buitenlanders (v.j. 46), waarvan 19 Amerikanen, 8 Engelsen en 19 overigen, verdeeld over 8 verdere nationaliteiten.
- 3 vacatures (v.j. 6).

De bovenvermelde versterking van de adspirantenrang veroorzaakte primair deze lichte verbetering ten gunste van het aantal Nederlanders.

b. Niet-dansers

Onder de niet-dansers melden wij allereerst het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd van onze pianiste Tilly Langedijk. Haar afscheid is niet definitief, omdat zij allereerst part-time ons pianisten-team incidenteel blijft bijstaan, terwijl anderzijds een tweetal vroegere acterende rollen in repertoire van Toer van Schayk in 1983 gevolgd werd door een nieuw toneel-optreden in Rudi van Dantzig's 'Ik hou gewoon m'n adem in'. Vóór het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd eindigde ook onze kleedster Bep Blomkwist haar actief werkend bestaan. De warme gevoelens van vriendschap die wij beide dames steeds hebben toegedragen verhalen niet onze zorg over het feit dat de sociale situatie van vrouwen met een lange loopbaan in het theatervak nog geen volledig bevredigende opvang voor m.n. fysieke problematiek biedt.

Onze inspicient Roderick van Gelder verwisselde zijn functie bij ons met die van geluidstechnicus bij onze opera-collegae.

In onze zakelijke staf kon de vacature van publiciteits-medewerker worden ingevuld met Kasper van Noppen. Onze sociale staf versterkten wij, in nauw overleg met onze Ondernemingsraad, met de part-time in dienst tredende personeelsfunktionaris Willy Campman.

Numeriek minder sterk bezette afdelingen bemanden wij met gebruikmaking van specifieke overheidsfaciliteiten. Op onze boekhouding werd Peter van Montfoort (dienstweigeraar), op onze technische staf Gerrie Kalkwarf (T.A.P.-regeling) aangesteld. Als technicus trad voorts nog in dienst Nick Snaas. Onze bedrijfsarts werd, wegens een tijdelijke aanstelling buiten Nederland, voor één jaar vervangen door haar collega Toine Schermer.

Evenals vorig jaar vermelden wij ook hier de in 1983 bij Het Nationale Ballet werkzaam geweest zijnde gastleraren. Dit betrof:

- Christine Anthony
 - Robert Fisher (beiden ex-balletmeester van onze groep)
- en, voor een periode van circa een half jaar (in 1984 ook voor choreografie-instuderingen) de Russische:
- Irina Jacobson.

Het volledige tableau luidde per 31 december 1983 (de nieuw ingetreden onderstippeld):

Dansers

- solisten:

Laurel Benedict - Alexandra Radius - Karin Schnabel - Jeanette Vonder-
saar

Han Ebbelaar - Clint Farha - Henny Jurriëns - Francis Sinceretti

- half-solisten:

Rachel Beaujean - Aina Bilkins - Coleen Davis - Caroline Iura -

Valerie Valentine - Mea Venema - Joanne Zimmerman

Fred Berlips - Lindsay Fischer - Alan Land

- groep (grand sujets, corypheeën, corps de ballet):

Joy Bain - Amanda Beck - Katalene Borsboom - Nathalie Caris - Valerie

Clark - Josiane Geys - Caroline Gruber - Véronique Kruijswijk - Renée

Kuypers - Barbara Leach - Jane Lord - Jane Matty - Cathy Nussbaumer -

Petra van de Pas - Susan Pond - Esther Protzman - Monica Quigley -

Myriame Schoenmaeckers - Julie Stanzak - Vicki Summers - Kerrie Szuch -

Nicola Tranah - Louise Vine

Donald Acevedo - Bruno Barat - Ad Berbers - Sjoerd van den Berg - Leo

Besseling - Ted Brandsen - Wim Broeckx - John Brown - Peter Buil -

Giuseppe Canale - Daniel Derdèrian - Charles Flanagan - Raimondo

Fornoni - Uko Gorter - Hein Hazenberg - Leon Koning - Jan Linkens -

Reinbert Martijn - Simon de Mowbray - Mikko Nissinen - Robert Poole -

Col Prevoo - Peter Schetters - Alexandre Wawra - John Wisman - Rob

van Woerkom

- leerlingen (adspiranten en élèves):

Suzanne Arbabzadeh - Isabel van Boetzelaer - Nicolette Boeree -

Belle Bonarius - Karla Box - Mirjam Braam - Annemarie Cabri - Nathalie

Heris - Sandra Klijn - Anja Leeftang - Claire Philippart - Plonia

van de Vijver

Hans van der Heijden - Pierre Paradis - Maarten van de Pas - Gerrit

Peiffer - Margus Spekkers

Niet-dansers

artistieke leiding
zakelijke leiding
choreograaf/regisseur
choreograaf/ontwerper
hoofd artistieke staf
hoofd muzikale staf/dirigent
hoofd financiële zaken
hoofd technische organisatie
hoofd planning en publiciteit
balletmeester
assistent balletmeester
voorstellingsleiding
assistent artistieke staf
videomaster
choreologiste
pers en publiciteit

directiesekretaresse
sekretariaat

pianisten

chef-inspiciënt
inspiciënten

chef kostuumafdeling
kostuumafdeling

boekhouding

bedrijfsarts
masseur
sociaal begeleidster
personeelsfunktionaris
bediening volgsports

Rudi van Dantzig
Mr Anton Gerritsen
Hans van Manen
Toer van Schayk
Reuven Vorenberg
Adam Gatehouse
Mr Hans van Alphen
Dhian Siang Lie
Dick Hendriks
Sonja Marchioli
Maria Aradi
Hans Dowit
Boudewijn Pleines
Henk van Dijk
Merrilee Macourt
Kasper van Noppen
Minou Bijl
Anna-Marie Gelderman
Inge Denekamp-van den Berg
Judith Pommereh
Emmie Kalshoven-Wesseling
Paul Patton
Tilly Langedijk
Eric van Nooyen
Andrew Wise
Robert Greuter
Jan Hofstra
Henk Koegler
Rein van der Woude
Jos Janssen
Jean-Pierre Custers
Rob van der Hilst
Jil Jongkind
Gerri Kalkwarf
Nick Snaas
Joop Stokvis
Ina van Bruinswaard
Inge Barneveld-Binkhuysen
Herma Stal-Boere
Monique van der Velde
Juliëtte de Haan
Annemieke Diderich
Marie-José Prevoo
Cor Degeling
Irma Donker
Rietje Koning-de Leth
Peter van Montfoort
Toine Schermer
Fred van Beek
Til Mallee
Willy Campman
Piet de Bakker
Jan Eijserman
Patricia Henny-Wallner
Yvonne Koelman
Joep Merx

4. ONDERNEMINGSRAAD

Bij de aanvang van het kalenderjaar was de ondernemingsraad samengesteld zoals - zie het hieraanvoorafgaande verslag - eind 1982 het geval was: t.w. de dansers Jan Linkens (voorzitter), Amanda Beck, Renée Kuypers, Reinbert Martijn en Peter Buil (door langdurige arbeidsongeschiktheid niet als OR-lid funktionerend) en Annemieke Diderich (kleedster) en Cor Degeling (boekhouder - sekretaris OR).

In deze oude samenstelling vergaderde de ondernemingsraad, al dan niet gevolgd door besprekingen in de overlegvergaderingen, over o.m.:

- Muziektheatervoorbereiding
- concept CAO-Dans
- danserssalarissen
- omscholingsregeling dansers bij beroepsbeëindiging
- vrije dagen - en vakantieplanning
- diverse personeelsaangelegenheden
- begrotingsvoorbereiding
- organisatiestructuur Nationale Ballet
- tourneevoorbereiding
- leerlingenplan
- diverse artistieke aangelegenheden
- medische begeleiding

De ondernemingsraad vergaderde, in hoofdzaak in verband met de Muziektheatervoorbereiding, in de maanden maart t/m augustus in totaal 6x te samen met het Stichtingsbestuur, c.q. met delegaties daaruit.

Een actief aandeel nam de ondernemingsraad ook in de sollicitatieprocedure voor een nieuw aan te stellen personeelsfunktionaris.

Zijn statutaire bevoegdheden oefende de Raad uit bij zijn positieve advisering inzake een statutenwijziging voor Het Nationale Ballet en de benoeming van een drietal nieuwe bestuursleden. Een min of meer regelmatig contact kwam voorts tot stand met de ondernemingsraad van de Nederlandse Operastichting.

Wegens het verkrijgen van een studiebeurs in de Verenigde Staten van Amerika door twee ondernemingsraadsleden werd besloten de verkiezingen voor een nieuw samen te stellen Raad te vervroegen naar de maand september 1983. Bij enkele kandidaatstelling werden per 16 september 1983 gekozen verklaard:

- de dansers Myriame Schoenmaeckers (voorzitter)
Reinbert Martijn
Louise Vine
Ted Brandsen
- en voorts Cor Degeling (boekhouder - sekretaris OR)
Jos Janssen
Rein van der Woude (beiden lid van de technische staf)

De nieuw gekozen Raad werd opnieuw intensief betrokken bij het Muziektheateroverleg en vergaderde daarover ook 2x met het Stichtingsbestuur en 1x met de ondernemingsraad van de Nederlandse Operastichting.

Voorts adviseerde ook deze Raad voor de benoeming van een nieuw lid van het Stichtingsbestuur.

Naast de regelmatig terugkerende agendapunten - zoals bijvoorbeeld hierbovengenoemd - diende de nieuw gekozen Raad zich direkt en grondig te verdiepen in de voorstellen voor mogelijke organisatiestructuren voor het Muziektheater. De extern daartoe aangetrokken adviseurs overlegden ook tweemaal met de ondernemingsraad. In zijn opstelling tegenover bestuur en leiding kende de Raad begrijpelijkerwijs veel gewicht toe aan de toekomstige rechtspositie van huidige Nationale Ballet-medewerkers in de toekomstige Muziektheatersituatie.

Het in ons vorig verslag vermelde over de inzet, het tijdsbeslag en de kennis van zaken die van onze - m.n. nieuwe - ondernemingsraadsleden worden gevegd blijft onverminderd van kracht. Deze verdienen daarvoor de meest welgemeende dank.

Evenals in vorige jaren bracht de OR, onder eigen verantwoordelijkheid, verslag uit van zijn eigen activiteiten in de zittingsperiode 1982-'83.

5. REPERTOIRE

In onze repertoire-samenstelling voor 1983 waren op een aantal punten artistieke en programmerings-beleids punten, zoals die vanaf 1986 in het Muziektheater zullen gelden, reeds aan te treffen. Te noemen vallen:

- uitvoeren van premières, reprises en doorlopend repertoire in vaste programmablokken,
- zodanig samenstellen daarvan dat per programma tenminste één groot bezet ballet wordt uitgevoerd,
- streven naar thema-programma's (Diaghilev-Balanchine),
- gebruik van niet-traditionele scenische omstandigheden (en rond - Hans van Manen-Carré; Holland Festivalprogramma in kleine zaal - Centrum Bellevue).

Specifieke aandacht werd voorts gegeven aan:

- ontwikkelen nieuw solistisch talent (Jonge Sterren van de Dans - nieuwe, jonge, solistenbezettingen voor Giselle, The Sleeping Beauty en Adagio Hammerklavier).

Bij de realisering van deze voornemens vielen sterke accenten op:

- een groot reprise-aantal,
- nieuwe balletten van de drie huischoreografen, terwijl ditmaal externe choreografen (Bronislava Nijinska), respectievelijk eigen jonge choreografen (Jan Linkens) elk met slechts één nieuw werk in onze repertoire-uitbreiding vertegenwoordigd waren.

De premières waren, met vermelding van datum en plaats:

- vrijdag 14 januari 1983
Cultuureel Centrum, Amstelveen	<u>JONGE STERREN VAN DE DANS</u>
Een programma samengesteld uit hoogtepunten van, in hoofdzaak klassiek-romantisch repertoire, solistisch gedanst door een jongere generatie dansers van Het Nationale Ballet. Supervisie: Francis Sinceretti, mede ingestudeerd door Maria Aradi, Henny Jurriëns, Han Ebbelaar en Sonja Marchiolli.
Bestaande uit: - delen uit Les Sylphides (Fokine-Chopin)- delen uit The Sleeping Beauty (Petipa - Wright - Tsjaikofski)- Pas de deux Don Quichote (Gorski - Minkus)- Pas de deux 2e akte Giselle (Coralli - Adam)- Pas de deux 1e akte Zwanenmeer (Petipa - Tsjaikofski)- Balkon pas de deux Romeo en Julia (van Dantzig - Prokofiev)- Pas de deux Midzomernachtsdroom (Ashton - Mendelssohn)- Melodie (Messerer - Gluck)
- zaterdag 12 februari 1983
Circustheater, Scheveningen	<u>NIEMANDSLAND</u>
choreografie: Rudi van Dantzig
dekor en kostuums: Toer van Schayk
muziek: Sytze Smit (Qui Pu)

- woensdag 16 februari 1983
De Rotterdamse Schouwburg
 - woensdag 2 maart 1983
Stadsschouwburg Amsterdam
 - vrijdag 3 juni 1983
Centrum Bellevue, Amsterdam
 - vrijdag 3 juni 1983
Centrum Bellevue, Amsterdam
 - vrijdag 3 juni 1983
Centrum Bellevue, Amsterdam
 - vrijdag 3 juni 1983
Centrum Bellevue, Amsterdam
 - woensdag 12 oktober 1983
Theater Carré, Amsterdam
- DODENEILAND
choreografie: Toer van Schayk
muziek: Sergei Rachmaninoff (Die Toteninsel)
dekor-, kostuum en lichtontwerp: Toer van Schayk
- als onderdeel (tezamen met Les Sylphides en De Verloren Zoon) van een compleet Diaghilev-programma
- LES BICHES
choreografie: Bronislava Nijinska
muziek: Francis Poulenc
dekor en kostuums: Marie Laurencin
instudering: Irina Nijinska en Robert Mead
- als onderdeel (tezamen met de hieronder te noemen 3 balletten) van een totaal kleine-zaal-programma
- IN AND OUT
choreografie: Hans van Manen
muziek: Laurie Anderson, Nina Hagen
dekor en kostuums: Keso Dekker
belichting: Roderick van Gelder
- CONFECTIEPASSEN
choreografie: Toer van Schayk
muziek: Peter-Jan Wagemans (Drie Dansen)
kostuums: Toer van Schayk
- MOMENTUM
choreografie: Jan Linkens
muziek: Klaas de Vries (diverse werken)
kostuums: Joop Stokvis
lichtontwerp: Jos Janssen
- IK HOU GEWOON M'N ADEM IN
choreografie: Rudi van Dantzig
muziek: (kompositie-opdracht) Boudewijn Tarenskeen en, mede optredend, de Gebroeders Flint.
dekor en kostuums: Jeroen Piebenga
belichting: Roderick van Gelder
- in co-presentatie met de Stichting Dansproduktie, met Pauline Daniëls als gast in de voor haar vervaardigde solo:
- PORTRAIT
choreografie: Hans van Manen
muziek: Erik Satie (Gnossiennes nrs. 4, 5 en 6 uit 1889-1897 en de eerste van de drie Sarabandes, 1887)
kostuum: Keso Dekker

- donderdag 27 oktober 1983
Stadsschouwburg Amsterdam

DE LOF DER ZOTHEID

choreografie: Rudi van Dantzig, in opdracht van de Stichting Praemium Erasmianum

muziek: Jean Sibelius (uit de suite The Tempest: The Storm, The Oak en Intrada Berceuse; uit de Suite Pelleas et Melisande: The death of Melisande; The bard op. 64 en Tapiola op. 122)

Igor Strawinski (Sonate in A voor piano)

Brian Eno en Dance band music of the thirties

dekor-, kostuum- en lichtontwerp: Toer van Schayk

De reprises waren:

- woensdag 2 maart 1983
Stadsschouwburg Amsterdam

DE VERLOREN ZOON

choreografie: George Balanchine

muziek: Sergei Prokofiev

dekor en kostuums: Georges Rouault

lichtontwerp: Charles Bristow

herinstudering: Iwan Kramar

- donderdag 14 april 1983
Stadsschouwburg Amsterdam

als onderdeel van een compleet Balanchine-programma

SERENADE

choreografie: George Balanchine

muziek: Peter Iljitsj Tsjaikofski

herinstudering: Reuven Voremborg

- zondag 3 juli 1983
Stadsschouwburg, Amsterdam

GISELLE

choreografie: Peter Wright naar Coralli en Perrot

muziek: Adolphe Adam

dekor en kostuums: Peter Farmer

lichtontwerp: Charles Bristow

herinstudering: Christine Anthony

- zaterdag 24 september 1983
Koninklijke Schouwburg
Den Haag

met een geheel nieuwe solistenbezetting

ADAGIO HAMMERKLAVIER

choreografie: Hans van Manen

muziek: Ludwig van Beethoven

dekor en kostuums: Jean-Paul Vroom

- donderdag 27 oktober 1983
Stadsschouwburg Amsterdam

SYMFONIE IN C

choreografie: George Balanchine

muziek: George Bizet

lichtontwerp: Howard Eldridge

kostuums: Joop Stokvis

herinstudering: Susan Hendl

- donderdag 17 november 1983

MIDZOMERNACHTSDROOM

choreografie: Frederick Ashton

muziek: Felix Mendelssohn-Bartholdy

dekor en kostuums: David Walker

lichtontwerp: Charles Bristow

instudering en herinstudering:

Faith Worth

Van de Ballerinen die met 'L' zijn afgeleid worden wordt er niet gesproken

Judith James en Lindsay Fischer in Les Sylphides (Jonge Sterren Programma)

Van de balletten uit het vorig seizoen werden voorts op het repertoire gehouden: Antwoord gevend - Apollon Musagète - The four temperaments - Masse - Onder mijne voeten - Pianovariaties I - Pianovariaties IV (Pose) - Pyrrische Dansen II - Room at the top - Pianovariaties II (Sarcasmen) - The Sleeping Beauty - Les Sylphides - 5 Tango's - Theme and Variations - Le tombeau de Couperin - Pianovariaties III (Trois Gnessiennes) - Twilight - Een verwaarloosde tuin - Vier laatste Lieder.

Van de hierboven vermelde balletten (premières - reprises - doorlopend repertoire) werden de navolgende aantallen voorstellingen gegeven.

In and Out	25
Pianovariaties II (Sarcasmen)	19
Pianovariaties III (Trois Gnessiennes)	19
Giselle	17
Ik hou gewoon m'n adem in	17
Momentum	17
Confectiepassen	17
Le tombeau de Couperin	14
Theme and Variations	14
Symfonie in C	12
Dodeneiland	12
Les Sylphides	12
The Sleeping Beauty	11
De lof der zotheid	11
Room at the top	11
Les Biches	10
De verloren zoon	10
Jonge sterren van de dans	10
Midzomernachtsdroom	10
The four temperaments	9
Onder mijne voeten	9
Adagio Hammerklavier	9
Pianovariaties IV (Pose)	8
Portrait	8
Serenade	8
Apollon Musagète	8
Niemandsland	7
Antwoord gevend	7
Een verwaarloosde tuin	6
Masse	4
Pianovariaties I	4
Pyrrische Dansen II	3
Vier laatste Lieder	2
5 Tango's	2

In totaal 34 balletten. Bij dit uitzonderlijk hoge getal dient bedacht te worden dat tellingen over een kalenderjaar - met in twee verschillende seizoenen vallende jaarhelften - doorgaans leiden tot hogere tellingen dan over een seizoenjaar, waarin van een doorlopende programma-kontinuiteit sprake is.

Caroline Iura en Mikko Nissinen in Pas de deux Don Quichote (Jonge Sterren Programma)

De foto's zijn gemaakt door de Nederlandse Dansvereniging 'De Jonge Sterren' in samenwerking met de Nederlandse Dansvereniging 'De Jonge Sterren'.

6. VOORSTELLINGEN BINNENLAND

Het aantal binnenlandse voorstellingen beliep niet minder dan 126, een getal dat sedert het seizoen 1968-1969 niet meer bereikt was. In aanmerking dient daarbij echter genomen te worden dat:

- de 10 voorstellingen van het programma Jonge Sterren van de Dans aan het speelplan werden toegevoegd op een tijdstip, waarop dit in feite 'al vol' was (de zeer beperkte dansersbezetting en de geringe reisafstand van Amsterdam maakten dat minder bezwaarlijk),
- in december 1983 bovendien van het kleine zaalprogramma een aantal voorstellingen geboekt kon worden in akkomodaties, die doorgaans niet voor bespeling door ons in aanmerking komen,
- het aantal buitenlandvoorstellingen ditmaal zeer laag was (het totaal van binnen- en buitenlandse voorstellingen lag dit jaar zelfs lager dan voor ons normaal te achten is).

Bij deze laatste kanttekening verdient echter weer vermelding dat het speelseizoen 1983-1984 enkele weken later dan gebruikelijk van start ging in verband met de lange benodigde repetitietijd voor De Lof der Zotheid.

Voorts werd in september 1983 een aanvang gemaakt met een strak aangehouden systeem van programmering in blokken, dat bovendien in Amsterdam zo veel mogelijk in aaneengesloten series wordt gepresenteerd. In ons volgend verslag gaan wij onder meer in op de daarmee bereikte efficiëncy-, en vooral ook: publiekwerfingsresultaten.

Wij vermelden in dit hoofdstuk allereerst op de gebruikelijke wijze de relevante cijfers voor voorstellingen en publieksaantallen, met vervolgens daarop te geven commentaar.

Bij de vergelijkingen, met name per stad, met de 1982-cijfers dient beacht te worden dat onze speelplanvaststelling per seizoen plaats vindt. De concrete data per stad kunnen daarbij toevalligerwijs sterker in het eerste seizoensdeel (nog het oude jaar). dan wel in het tweede deel (reeds het nieuwe jaar) vallen. De vergelijkingen, zie bijvoorbeeld een stad als Utrecht, kunnen daardoor wat vertekend worden, ongeacht het feit dat in de belangrijkste steden buiten Amsterdam, de voorstellingen-aantallen aldaar per seizoen slechts geringe verschillen vertonen. De voorstellingen werden gegeven, met tussen haakjes de cijfers voor 1982, in:

Amsterdam	69 (57)	Alkmaar	1 (1)
Den Haag/Scheveningen	12 (14)	Haarlem	1 (-)
Rotterdam	12 (7)	Zaandam	1 (-)
Utrecht	3 (8)	Leiden	1 (-)
Eindhoven	3 (3)	Hilversum	1 (-)
Leeuwarden	3 (3)	Velsen	1 (-)
Arnhem	3 (3)	Roermond	1 (-)
Nijmegen	3 (3)	Tiel	1 (-)
Heerlen	2 (2)	Bussum	1 (-)
Amstelveen	2 (1)	Hoorn	1 (-)
Groningen	2 (0)	Overige	
Tilburg	1 (2)	plaatsen	- (6)
's-Hertogenbosch	1 (2)		

Totaal voorstellingenaantal: 126 (112).

Bezoekersaantallen

Deze luiden als volgt:

- Amsterdam - 69 voorstellingen (57) - 49.692 bezoekers - gemiddeld 720 (791)

- Den Haag/Scheveningen - 12 voorstellingen (14) - 4.992 bezoekers -
gemiddeld 416 (1030)
- Rotterdam - 12 voorstellingen (7) - 7.199 bezoekers -
gemiddeld 600 (491)
- Utrecht - 3 voorstellingen (8) - 2.560 bezoekers -
gemiddeld 853 (715)
- overige plaatsen - 30 voorstellingen (25) - 16.753 bezoekers -
gemiddeld 558 (560)

Totaal Nederland 126 voorstellingen (111) - 80.624 bezoekers -
gemiddeld 640 (736).

Het gemiddelde bezoekcijfers lag derhalve niet onbelangrijk lager dan dat over het vorige kalenderjaar. De totaaltelling geeft evenwel een vertekend beeld.

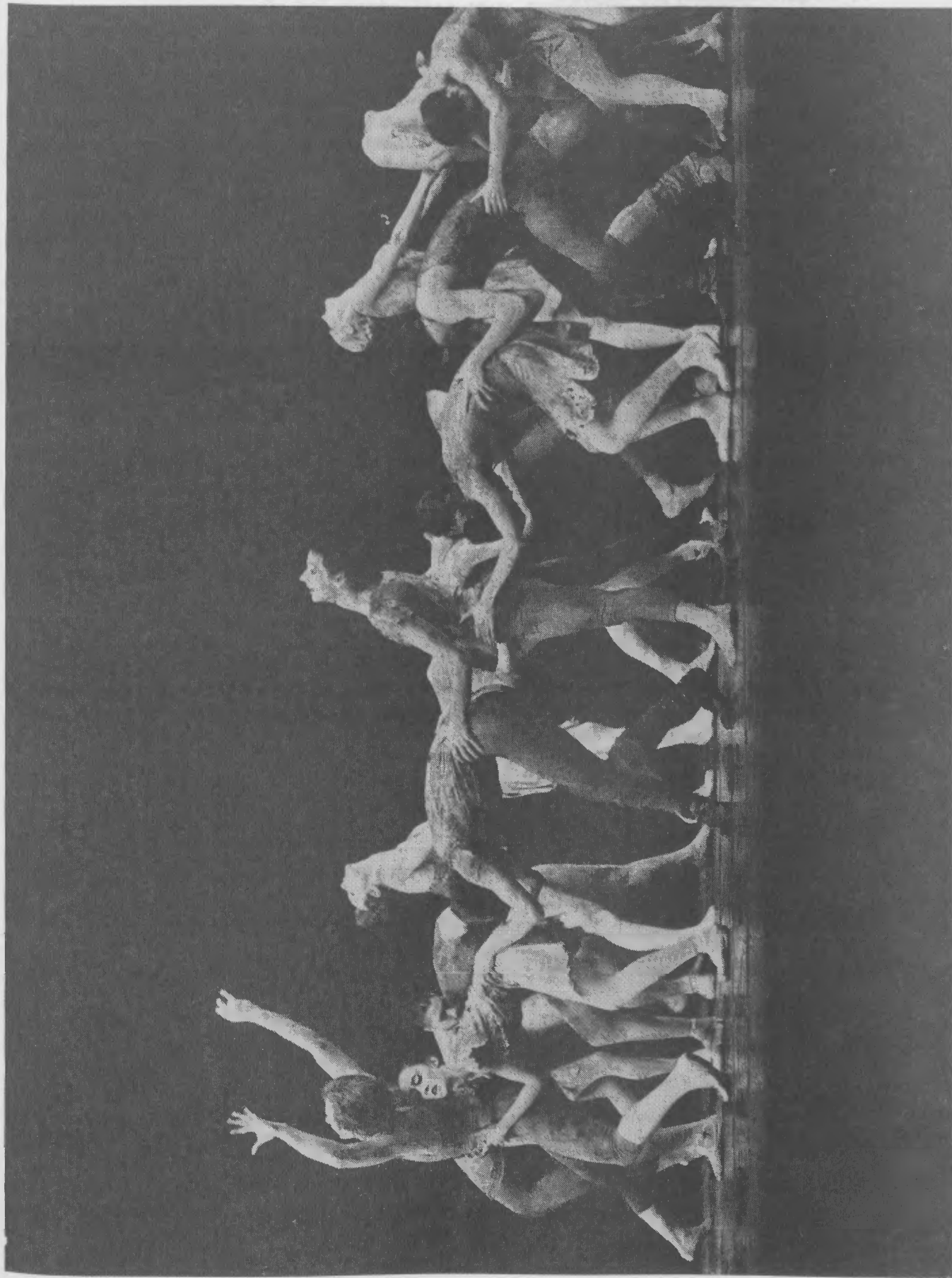
Opmerking verdient immers dat het nagenoeg gelijke totaalbezoekerscijfer, bij 15 voorstellingen meer, werd veroorzaakt door enerzijds een extra toevoeging van de voorstellingen van het programma Jonge Sterren van de Dans, maar anderzijds door een daling van het Amsterdamse gemiddelde, en vooral door een bezoekersterugloop van niet minder dan bijna 10.000 in Den Haag.

Bij elk van deze categorieën tekenen wij het volgende aan:

- Amsterdam: met 12 voorstellingen meer daalde het gemiddelde bezoekcijfer met circa 10% per voorstelling. 8 van deze 12 meer-voorstellingen vonden evenwel plaats in Centrum-Bellevue, waar het stoelenaantal tot circa 200 beperkt is. Ondanks het feit dat deze voorstellingen steeds uitverkocht waren kon daarom niet aan een gemiddelde-daling worden ontkomen. Voorts werd het vergelijkingsjaar 1982 in Amsterdam gekenmerkt door een aantal lange, steeds uitverkochte, Sleeping Beauty-series. In de maanden oktober-december 1983 lagen de Amsterdamse cijfers inmiddels weer circa 4% boven die van het voorafgaande jaar.
- Den Haag/Scheveningen: de daling hier vertoont een voortgaande veront-rustende tendens. Weliswaar vielen in de 1982-cijfers 6 uitverkochte Sleeping Beauty-voorstellingen in het Circustheater, en in 1983 6 voorstellingen van het kleine-zaal-project in de numeriek bescheiden akkomodatie van het HOT-theater, de gemiddelde zaalbezetting van onze normale seizoensoorstellingen in het Circustheater blijft onbevredigend.
De tendens in andere steden (Amsterdam, Utrecht, Nijmegen, Groningen), waar een groot jong publiek ook beloften voor de toekomst inhoudt ontbreekt in Den Haag nagenoeg geheel: ons Haagse publiek bestaat voor een belangrijk deel uit een generatie, die reeds lang Het Nationale Ballet een warm hart toedraagt. Het feit dat ons gezelschap in het totaalbeeld van het Haagse theaterbezoek geen uitzondering vormt, is niet meer dan een bescheiden troost.
- Rotterdam: de bevredigende stijging van het gemiddelde bezoekcijfer van ruim 20% is in feite nog gedeflatteerd. Een serie met 4 Sleeping Beauty-voorstellingen bleef in Rotterdam beneden het seizoen-gemiddelde! De situatie in Rotterdam is in een aantal opzichten voor ons tegengesteld aan de Haagse; geavanceerder repertoire trekt aldaar vaak een groter publiek.
- Utrecht: in deze stad, waar moeiteloos ons voorstellingenaantal van 4 op 6 is gebracht, blijft het bezoekcijfer doorlopend van prima gehalte. Zulks ondanks de zeer kritische, zo niet misprijzende, toon van de belangrijkste Utrechtse krant jegens nagenoeg ons volledige repertoire van dit jaar. (Zie hoofdstuk 16).
Het stemt tot verheuging dat het Utrechts Gemeentebestuur de publieks-

funktie, die wij met ons voorstellingsaanbod aldaar vervullen, honoreert met een naventende verhoging van het aantal voorstellingen waarvoor wij een gemeentelijke subsidie ontvangen.

- Overige steden: het stabiele cijfer stemt tot uitgesproken tevredenheid. Op deze categorie rusten immers ten volle de extra voorstellingen van het Jonge Sterren-programma met kleine akkomodaties. Eindhoven en Leeuwarden blijven in deze categorie onze interessantste 'markten'.

7. VOORSTELLINGEN BUITENLAND

In ons vorig verslag gingen wij in op enkele factoren, die het tijdig en op financieel interessante basis ontwikkelen van tournee-mogelijkheden meer en meer in de weg staan. De budgetten van buitenlandse theaters, impresariaten of balletfestivaldirecties zijn in zeer vele landen zo veel krappier geworden dat beslissingen vaak pas genomen kunnen worden op een tijdstip dat voor onszelf de beschikbaarheid verstreken is, respektievelijk slechts geaccepteerd zou kunnen worden op een financieel niet-aanvaardbare basis.

Een jaarverslag behoeft geen opsomming te bieden van gelegde, en niet tot ontwikkeling gebrachte, tournee-projecten. In dit geval maken wij een uitzondering. De besprekingen over een ruim 2-weekse zomertournee naar twee Zuid-Amerikaanse landen namen maanden van onderhandeling in beslag en blokkeerden daarmee andere activiteiten voor de achteraf vrij gevallen periode. De, in de late winter, desastreuze ontwikkeling van de desbetreffende valuta deden ons met grote kracht vasthouden aan eisen voor gedeeltelijke financiering-vooraf, waarbij overeenstemming achteraf onhaalbaar bleek.

Het jaar was daarom schaars aan buitenlandse voorstellingen. Daarvoor gold echter nog een tweede reden.

De intensivering van ons Amsterdamse speelplan in de aanloopperiode naar de Muziektheaterbespeeling laat ons duidelijk minder armslag om, na het tijdstip van eerste vaststelling van dat speelplan, daarin nog wijzigingen voor tournee-activiteiten aan te brengen. Een situatie die in elk geval tot 1986 zal voortduren. Het is ons uiteraard mogelijk - zij het dan ook beperkter dan voorheen - om bepaalde perioden voor tournees te reserveren. Het is dan echter lang niet altijd vanzelfsprekend dat juist in die periode een kwalitatief goede - artistiek en zakelijk - invulling van zulk een openstaande mogelijkheid bereikt kan worden. Wij voorzien dat ons beleid meer dan tot dusverre gericht zal dienen te zijn op exploreren van een reeks potentiële tournee-mogelijkheden, waarbij de relatieve realiseringskans lager zal blijken te liggen dan in vroegere verhoudingen het geval was. Het jaar (en hier speelde ook de verdeling van de tourneedata over de in verschillende kalenderjaren vallende seizoenshelften een rol bij: 1982/1983: december 1982 New York; 1983/1984: juni 1984 Londen, respektievelijk juli 1984 Israël) kende derhalve slechts één tournee:

21, 22, 24, 25, 26, 27 maart 1983, Duitse Bondsrepubliek

6 voorstellingen, respektievelijk (met bezoekersaantallen) in:

- Leverkusen, Forumtheater	900
- Ludwigshafen, Theater im Pfalzbau	1140
- Frankfurt-Hoechst, Jahrhunderthalle	1831
- Stuttgart, Württembergisches Staatstheater	1400
- idem	1400
- Karlsruhe, Nationaltheater	1005
	<hr/>
	Totaal 7767

Aantal tourneedeelnemers: 71

Repertoire: Leverkusen - Apollon Musagète - Les Sylphides - De Verloren Zoon

Overige steden

- Room at the top - Pianovariaties II en III - Dodeneiland - Antwoord gevend

Tournees van deze omvang naar de Bondsrepubliek maken wij in doorsnee om het andere jaar. De belangstelling voor ons eigen repertoire - in het bijzonder voor dat van Hans van Manen - is bij het Duitse publiek groot. Hun critici bezoeken in de regel onze premières, zodat de balletbelangstellenden in Duitsland zich doorgaans vooraf een beeld hebben kunnen vormen van hetgeen hun geboden wordt. De theateraccommodaties zijn, met een enkele uitzondering, goed te noemen. De financiële basis van de voorstellingen is een zeer gezonde. Een efficiënt werkend impresariaat en een goed steunende culturele afdeling van de Nederlandse Ambassade staan ons daarbij ten dienste.

Een alleszins zinvolle vorm van presentatie van Het Nationale Ballet buiten Nederland.

8. MEDEWERKINGEN, BIJZONDERE VOORSTELLINGEN

Evenals in voorafgaande jaren vond ook in 1983 een aantal manifestaties plaats, waaraan Het Nationale Ballet zijn medewerking verleende. Hierbij tevens: bijzondere voorstellingen van ons gezelschap.

- 2 maart 1983 - Opening Amsterdam Art Weeks, première Diaghilev-programma.
- 14 april 1983 - première van het Balanchine-programma (Serenade - Le Tombeau de Couperin - The four Temperaments). In totaal werd dit programma 8x uitgevoerd.
Het overlijden van Balanchine in deze periode drukte een somber stempel op dit programma.
- 21 april 1983 - Demonstratie-lezing voor de afdeling Den Haag van de Vrienden van Het Nationale Ballet door Rudi van Dantzig, met fragmenten uit het Programma 'Jonge Sterren van de Dans'.
- 5 mei 1983 - Medewerking aan de manifestatie van A.I.D.A. te Rotterdam, gericht op vervolgde kunstenaars in Zuid-Amerika, met 5 Tango's.
- 19 mei 1983 - Afscheidvoorstelling van Monique Sand in de rol van de Seringenfee in The Sleeping Beauty.
- 3 juni 1983 - Concertgebouw Hengelo - uitreiking aan Alexandra Radius door H.K.H. Prinses Margriet van de Jaar-Dansprijs van de Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties.
- 3,4,5, (2x), 7,8,9, 10 juni 1983 - Acht Holland Festivalvoorstellingen in Centrum Bellevue
- 4 juni 1983 - Abonnementenmarkt 1983/1984 in de Koninklijke Schouwburg te Den Haag, met fragmenten uit het lopende repertoire.
- 27 en 28 augustus 1983 - Amsterdam, medewerking aan de Amsterdamse Uitmarkt met een aantal voorstellingsfragmenten op podia in de Nes, respectievelijk het Rokin (niet in de repertoire- en voorstellingen aantallen meegeteld).

- 10 september 1983 - Rotterdam, vergelijkbare medewerking aan de Rotterdamse Uitmarkt in 'De Doelen'.
- 24 september 1983 - Den Haag, Koninklijke Schouwburg. Medewerking met Twilight en Adagio Hammerklavier aan een presentatie van de Stichting 'Sponsors voor Kunst'.
- 12 oktober 1983 - Amsterdam, Theater Carré, première van het Hans van Manen-programma (6 balletten).
- 27 oktober 1983 - Amsterdam, Stadsschouwburg, voorstelling ter gelegenheid van de 25ste uitreiking der Erasmus-prijs - met de wereldpremière van het in opdracht van de Stichting Praemium Erasmianum vervaardigde ballet De lof der zotheid - in aanwezigheid van o.m. HM de Koningin, Prins Claus der Nederlanden en de Laureaten Marguerite Yourcénar, Leszek Kolakowski en Isaiah Berlin. Fragmenten van deze manifestatie, respectievelijk voorstelling rechtstreeks op de televisie.
- 2 november 1983 - Amsterdam, Stadsschouwburg. Eerste van de serie woensdagmatineeën van Het Nationale Ballet, met gelijkloidend programma als de daaropvolgende avondvoorstelling.
- 3 november 1983 - Amsterdam, Stadsschouwburg. Besloten voorstelling ter gelegenheid van de 2nd. European Conference on Clinical Oncology and Cancer Nursing.
- 17 december 1983 - Groningen, De Oosterpoort. Diskussie-project met choreografen van het Bellevue-programma voor de Vakgroep Bedrijfs- en organisatie-psychologie van de Rijksuniversiteit van Groningen.

9. OPERA-SAMENWERKING

Een buitengewoon groot deel van het beleidswerk van bestuur en leiding van Het Nationale Ballet werd in 1983 besteed aan extern en intern overleg over de toekomstige structuur van het gezelschap, na ingebruikneming van het Muziektheater. Op het moment van schrijven van dit verslag, na de jaar-ultimo, bestaat daarvoor voor het eerst na lange tijd een duidelijker toekomst-perspectief. Een korte chronologische weergave van hetgeen in het verslagjaar aan de orde was, is o.i. vermeldenswaard..

Medio maart mengde, na circa een jaar afzijdigheid, het Ministerie van WVC zich in de tot dusverre door Nederlandse Operastichting, Nationale Ballet en Gemeente Amsterdam gevoerde gedachtenwisseling over de organisatiestructuur van beide gezelschappen en het in aanbouw zijnde theater. Het bleek dat de Rijksoverheid - in afwijking van de door ons in ons vorig jaarverslag verwoorde visie - in beginsel wèl een fusie tussen deze drie toekomstige partners als de meest verkieslijke richting voor ideeënuitwerking wilde kiezen. Waar de beide andere partners - Opera en Gemeente - daar minder afwijzend tegenover stonden dan wijzelf, werd opdracht gegeven aan een kleine Commissie van vier personen om te trachten een organisatie-model te ontwikkelen, dat in beginsel de instemming van elk van de vier betrokken partijen zou kunnen krijgen. Namens onze Stichting maakte de zakelijk leider daar deel van uit.

In de maanden april en mei is het voorstel van die Commissie van vier onderwerp van zeer intensieve discussie tussen de vier partners - en intern te onzent - geweest. Er verliepen weken, waarin de vergaderfrequentie hierover boven de lx per dag uitsteeg. Essentie van de aanbevelingen van deze Commissie van vier bestond uit:

- zo volledig mogelijk handhaven van de artistieke autonomie van opera en ballet,
- waarborgen van de eigen produktie-, presentatie- en financiële managementverantwoordelijkheden van deze partners,
- scheppen van één overkoepelende rechtspersoon, die mede een centrale organisatie zou omvatten voor de niet artistieke afdelingen.

Dat voorstel vond instemming bij de beide overheden en bij de Nederlandse Operastichting. Het Nationale Ballet wilde hier slechts aan meewerken, indien niet op voorhand de onherroepelijke weg van het prijsgeven van de eigen rechtspersoonlijkheid daaraan inherent zou zijn. Voorts bestond binnen ons gezelschap verschil van inzicht over de mate, waarin dienstverlenende afdelingen in deze centrale organisatie zouden moeten opgaan. In de maanden augustus en september voorzagen wij ons van juridisch advies over de mogelijkheid om:

- de voorgestelde samenwerkingsrelatie zo intensief mogelijk in de praktijk te realiseren,
- maar daarnaast toch, althans in de aanloopjaren, de juridische zelfstandigheid van onze Stichting te behouden.

Een door het advocatenkantoor Stibbe-Blaisse-de Jong, uitgebracht advies bood ons een oplossing. Dit advies concentreerde zich op mogelijkheden van poolvorming. Op een belangrijk aspekt daarvan wilden wij ons echter gaarne van bedrijfskundig organisatie-advies voorzien. Eind september werd daartoe contact gelegd met de Organisatie-Adviseurs Horrynga en de Koning.

Voor verantwoordelijkheid voor onze Stichting ondernam dit bureau een oriënterende studie-fase, waarin alle betrokken Muziektheater-partijen loyaal hun inbreng leverden. Medio november adviseerde Horrynga en de Koning afwijzend over de werkbaarheid van de door de Stibbe-Blaisse-de Jong ~~als~~ als juridisch realiseerbaar aanbevolen structuur. Horrynga en de Koning konstaterden voorts dat de samenwerkingsproblematiek binnen het

Muziektheater gecompliceerder zou liggen dan het merendeel van de belanghebbende partners op dat ogenblik voorzag. Het treffen van, in elk geval interim-maatregelen voor de komende structuur was echter hoogst urgent geworden.

Tot onze duidelijke voldoening namen de Minister van WVC en het Amsterdamse Gemeentebestuur de verantwoordelijkheid op zich om aan Horringa en de Koning een - in beschikbare tijd beperkte - adviesopdracht te verstrekken voor een interim-topstructuur voor het Muziektheater. Handhaven van de artistieke autonomie enerzijds en in het leven roepen van één technische organisatie anderzijds vormden daarbij uitgangspunten op voorhand. Deze adviseurs werkten in een bewonderenswaardig tempo, zonder enige concessie aan de inhoudelijke kwaliteit van hun advisering te doen. Interim-rapportages en tussentijdse vervolgbesprekingen rondden binnen het tijdsbestek medio december 1983 - begin februari 1984 de beeldvorming af. Uitbrengen van het advies aan de Minister, respektievelijk B. en W. van Amsterdam kon vrijwel samenvallen met het in discussie nemen van de adviesresultaten bij de twee bespelersgezelschappen, de interim-direktie van het Muziektheater en subsidiënten zelf.

Dat overleg speelt zich geheel af na het verslagjaar. Het lijkt ons juist ter de adviesinhoud - inmiddels overigens in hoofdpunten in de pers verschenen - commentariërend te bespreken in ons volgend jaarverslag. Duidelijk zal dan bovendien zijn, welke van de gedane aanbevelingen zich in de praktijk hebben laten verwezenlijken. Zelf zien wij, met dit advies in handen, onze ontplooiingsmogelijkheden binnen het Muziektheater, en die van het Muziektheater zelf, met groot vertrouwen tegemoet.

In het verslagjaar vond voorts, in veel gedetailleerder mate dan voordien, planningsoverleg plaats over de speelplanvaststelling in het Muziektheater voor:

- aanloopmaanden,
- de seizoenhelft na ingebruikneming in de 2e week van februari 1986,
- het Holland Festival 1986,
- criteria voor seizoenindelingen in het algemeen.

Uitermate complicerende omstandigheden waren daarbij: allereerst het feit dat ons gezelschap, ook in de Muziektheatersituatie, het Nederlandse Balletorkest zal delen met het Nederlands Dans Theater. Dat geldt niet minder voor de inmiddels voorgestelde vorming van een groot muzikaal ensemble - uit het huidige Amsterdams Philharmonisch Orkest, Utrechts Symfonie Orkest en Nederlands Kamerorkest - dat zowel tot taak krijgt de muzikale begeleiding van de voorstellingen van de Nederlandse Operastichting als de continuering van een belangrijk aantal werkzaamheden van de drie nu nog afzonderlijk opererende orkesten. Het jaarspeelplan van het Muziektheater zal daardoor immers gebaseerd moeten zijn op een geïntegreerde planning van data-mogelijkheden van:

- de Nederlandse Operastichting,
- Het Nationale Ballet,
- het Nederlands Balletorkest (dit orkest, alsmede beide voorgaande partners werken reeds onder 3 verschillende CAO's, respektievelijk arbeidsvoorwaarden-, werktijden- en vakantiedagen-regimes!),
- het Muziektheater zelf,
(zulks inclusief repetitie-, onderhoud- en gastbespelingswensen, respektievelijk eisen),
- het Nederlands Dans Theater (zowel als invuller van 24 speelbeurten in het Muziektheater, als vooral: als medegebruiker van het Nederlands Balletorkest en daardoor indirect ook datumbepaler voor Het Nationale Ballet),
- het Scheveningse, respektievelijk a.s. Haagse theater, waarin Neder-

- lands Dans Theater zijn premières produceert en voorstellingen uitbrengt, respektievelijk waar ook Het Nationale Ballet zijn Haagse voorstellingen wellicht zal geven,
- idem, maar in, qua gewicht, relatief lichtere mate: de datumplanning van schouwburgen in steden als Rotterdam, Utrecht, Eindhoven en dergelijke waar beide balletgezelschappen en de Nederlandse Operastichting hun z.g. buitenvoorstellingen geven,
 - tourneemogelijkheden buitenlands voor de betrokken balletgezelschappen,
 - de overige, symfonische taken, van het grote opera-orkest gebaseerd op de huidige taken van het Amsterdams Philharmonisch Orkest,
 - als gevolg daarvan: de planning van het Concertgebouw in Amsterdam,
 - mutatis mutandis voor wat betreft: de taken van het Utrechts Symfonie Orkest, respektievelijk Nederlands Kamerorkest,
 - en als gevolg daarvan: van het Muziekcentrum Vredenburg te Utrecht,
 - financiële factoren,
 - marketing-aspekten,
 - aspecten van personeelsplanning, vooral in de technische organisatie,
 - in het algemeen: een voor het publiek zo aantrekkelijk mogelijk, gevarieerd programma-aanbod, respektievelijk voor de bespelers: een zo efficiënt mogelijk benutten van akkommodatie, faciliteiten, tijd en geld.

Op 27 oktober 1983 vond in het Shaffy-theater te Amsterdam een publieke discussie plaats - met deelneming 'achter de tafel' van onze zakelijk leider - over het rapport 'Een Geldige Prognose'. Daarin calculeren Opera en Ballet, met substantiële inbreng van het Bureau Stadhuis-Muziektheater van de Gemeente Amsterdam, welke de exploitatie-resultaten van het Muziektheater, inclusief die van zijn beide vaste bespelers zullen zijn. Gegeven het belang van de ingebruikneming van het Muziektheater, zowel in artistiek opzicht binnen de Amsterdamse theatersituatie, als ook financieel voor het hoofdstedelijk kunstenbudget (het Programakoord van het zittende college van B.en W. bevat een paragraaf daarover) was de grote belangstelling voor deze discussie evident. Die discussie zet zich, zowel in het publiek, als rechtstreeks tussen beide subsidiënten nog voort. Immers:

- de exploitatieraming van 'Een Geldige Prognose' vertoont op dit moment nog een niet gedekt bedrag van 3.8 miljoen,
- herverdeling van onderlinge subsidie-verantwoordelijkheden tussen Rijk en Gemeente ligt binnen het voornemen van de overheden.

De hoofdcijfers uit het rapport, betrekking hebbend derhalve op de totale situatie, luidt (alles per 1986, echter prijspeil 1980) in miljoenen gulden:

- <u>lasten:</u>	- Nederlandse Operastichting	25.9
	- Operakoor	3.8
	- Het Nationale Ballet	12.1
	- Muziektheater	11.8
		<hr/> 53.6
- <u>recettes en overige inkomsten</u>		9.5
	Saldo I	44.1
- 'integratie-voordeel' door samenvoeging technische diensten		1.-
	Saldo II	43.1
- thans vastliggende subsidietoezeggingen		38.8
	Saldo III	4.3
- toegezegd extra programmeringsbudget gastvoorstellingen en terugvorderingen BTW		0.5
	nog te dekken	<hr/> 3.8

Deze 3.8 miljoen zijn geenszins extra kosten. Voor Het Nationale Ballet bevinden zich daaronder onder meer de bij vroegere calculaties nog niet vaststaande huurlasten voor bewoning en bespeling van het Muziektheater en reeds aangekondigde, doch destijds nog niet exact gekwantificeerde, uitbreidingen van staf, publiciteitskosten etc.

Onder verantwoordelijkheid van diensthoofden van Opera, Ballet en Muziektheater verschenen voorts een aantal in rapporten neergelegde gedegen studies over respectievelijk: - Integratie van de Productie Diensten
- Publiciteit en Marketing voor het Muziektheater.

Dit laatste rapport 'Gekleurd of Kleurloos' bevatte ramingen voor publieksonderzoek, wervingskosten etc. en deed aanbevelingen voor marktonderzoek. Deze laatste aanbevelingen leidden - na lang overleg met subsidiënten - tot een tweetal opdrachtverleningen aan het Bureau Intomart Qualitatief, waarop strategieën voor a.s. publieksbenadering hopelijk gebaseerd zullen kunnen worden.

- o -

Tenslotte werd in 1983 door onze groep een aantal malen de 'normale' medewerking aan een reeks opera-producties verzorgd.

Dit betrof:

- Arabella
(R. Strauss)	- aantal voorstellingen: 8
- aantal dansers: 8
- choreografie: Christine Anthony
- Hoffmann's vertellingen
(J. Offenbach)	- aantal voorstellingen: 14
- aantal dansers: 10
- choreografie: Karina Rieger
- Die lustigen Weiber von Windsor
(Nikolai)	- aantal voorstellingen: 11
- aantal dansers: 8
- choreografie: Francis Sinceretti

10. MUZIKALE BEGELEIDING

a. Medewerkingen van het Nederlands Balletorkest

De positie van het Nederlands Balletorkest - over 1½ jaar onze medebewoner van het Muziektheater - is in het verslagjaar nog hechter verweven geraakt met de landelijke orkestenbestel-situatie. Capaciteits- en planningszaken werden vooral ten principale als wederzijdse gespreksstof geïntensiveerd. Het dagelijkse werken met het orkest werd daardoor bijna overschaduwd. In het laatste deel van deze paragraaf gaan wij hier nader op in.

Vermeld zij hier, dat de begeleidingsbeurten voor 1983 beliepen:

- 78 (54 in Amsterdam, 24 daarbuiten).

Als band- en of pianovoorstellingen resteerden: - 48 (15 in Amsterdam, 33 daarbuiten).

De verhouding van het aantal orkest- en bandvoorstellingen vergeleken met 1982, verslechterde daardoor ten nadele van de orkestbegeleidingen. Bedacht dient echter te worden dat een drietal programma's (Jonge Sterren van de Dans - Hans van Manen in Carré - Kleine zaalproject buiten Amsterdam) niet op orkestgebruik gemaakt waren. Het totale voorstellingenaantal lag bovendien, vooral door de toevoeging van het Jonge Sterren-programma, extra hoog. Beter is het daarom om niet naar de onderling vergelijkende cijfers te kijken, maar naar het absolute getal van de orkestbegeleidingen. Dat laatste getal lag op een behoorlijk niveau, getuige de cijfers voor voorafgaande jaren, t.w.:

- 1977 - 1978 : 75

- 1978 - 1979 : 66

- 1979 - 1980 : 75

- 1980 - 1981 : 80 (+ 3 buitenland)

- 1981 - 1982 : 99 (+ 1 buitenland - over 16 maanden)

In het Holland Festival werkte het Nederlands Balletorkest mede op een wijze, die wij graag in de toekomstige begeleidingsstructuur vastere vorm zouden zien krijgen, namelijk via:

b. Kleine ensembles e.d.

Drie van de vier choreografen in het Centrum-Bellevue-project kozen muziek van Nederlandse komponisten. De omvang van de zaal maakte, bij inzet van live-begeleiding, het gebruik van voor kleine ensembles gekomponeerde muziek nodig.

In een konstruktief overleg met het Nederlands Balletorkest en zijn musici bleek het mogelijk de daarvoor te formeren bezettingen samen te stellen uit het musicibestand van het NBO. Een aantrekkelijk nevenaspect daarvan was dat deze musici, voor het publiek zichtbaar opgesteld, in meerdere of mindere mate deel uitmaakten van het scenisch gebeuren op het speelveld.

In de thans plaats vindende discussie over de inzet van kleine ensembles bij voorstellingen van balletgezelschappen bepleiten wij sterk dat de choreografenkeuze van muziek met zo weinig mogelijk beperkingen kan plaats vinden: inzet-mogelijkheden van musici uit het Balletorkest bij programma-onderdelen van voorstellingen, die hun orkest in zijn geheel begeleidt is daarvoor een uitstekende waarborg.

Deze 'andere dan orkest'-begeleiding vond plaats voor de volgende werken:

- Confectiepassen (Holland Festival) - NBO-musici
- Momentum (idem) - NBO-musici
- Ik hou gewoon m'n adem in (idem) - NBO-musici
- De Gebroeders Flint (straat-
zangers van het levenslied)
- Een verwaarloosde tuin - Orteliuskwartet (3x)
- Antwoord gevend - medewerking van Roseline
Piveteau, Judith Mok en Huub
Kerstens
- Pianovariaties II - pianist Paul Patton, c.q.
(Sarcasmen) Andrew Wise
- Pianovariaties III - idem
(Trois Gnossiennes)
- Pianovariaties IV - idem
(Pose)
- Portrait - idem

Anders dan bij de 158 voorafgaande voorstellingen van dat ballet bij ons gezelschap werd, vanaf de Carré-serie in oktober, ook in Hans van Manen's Adagio Hammerklavier de piano-partij ditmaal live gespeeld. Zulks afwisselend door onze eigen pianisten Paul Patton en Andrew Wise.

c. Verdere ontwikkelingen 'Orkestenbegeleiding voor balletgezelschappen'.

In ons verslag over het seizoen 1976-1977 publiceerden wij in afschrift de eerste van een reeks brieven, aan opvolgende Ministers van CRM (later: WVC), waarin onze aanspraak op live-orkestbegeleiding voor al onze voorstellingen nader werd beargumenteerd. In de daaropvolgende verslagen maakten wij steeds melding van de gemaakte voortgang in het daarover gevoerde overleg. In ons vorig verslag vermeldden wij de plannen van respektievelijk de adviseurs Smit en Van den Berg - die naast live-orkestbegeleiding ook de inzetmogelijkheid van kleine ensembles en van bandmuziek verdedigden - en van de voormalige Minister de Boer, die fusie-mogelijkheden van het Nederlands Balletorkest en het Noordhollands Philharmonisch Orkest liet onderzoeken. Onze opvattingen daarover - zie dat verslag - leidden, tezamen met van elders geuit commentaar op de totale orkest-herstructurering en de in de Tweede Kamer gemaakte opmerkingen tot een nieuw standpunt van de inmiddels in functie getreden Minister Brinkman. Hij stelde een Commissie in, naar zijn voorzitter doorgaans genoemd: de Commissie-Sutherland, die in een bewonderenswaardig hoog tempo ingrijpende voorstellen voor een andere inzet van het totale in Nederland aanwezige orkestenapparaat deed. De aanpak van die Commissie sprak ons in veel opzichten aan, waarbij te noemen valt:

- handhaven van de zelfstandigheid van het Nederlands Balletorkest,
- erkenning van de begeleidingsfunctie van muziekdramatische voorstellingen als een wezenlijke taak voor de symfonie-orkesten in ons land,
- verhoging van het aantal live-begeleidingsmogelijkheden voor ons gezelschap.

Bezwaar tekenden wij aan tegen:

- het toch nog structureel in de begeleidingsplanningen opnemen van één programma per balletgezelschap per seizoen met kleine ensembles (zie daarvoor onze bezwaren op de pagina's 32 en 33 van ons vorig verslag).
- een duidelijk onderschatten van de planningsproblematiek, die voor balletgezelschappen met veel langere instudeerperioden, veel moei-

- lijker tot gunstige speeldatatotalen leidt dan bij symfonieorkesten het geval is.

Voor onze opvattingen vonden wij, tezamen met het Nederlands Balletorkest en het Nederlands Dans Theater, een aandachtig gehoor bij meerdere leden van de vaste Commissie voor WVC uit de Tweede Kamer, hetgeen bij het Mondelinge Overleg van deze Commissie met de Minister in september 1983 bleek te kunnen leiden tot de toezegging van de Minister om een voor de uitwerking van deze problematiek in te stellen Commissie met meerdere van onze uitgangspunten in sterkere mate rekening te laten houden.

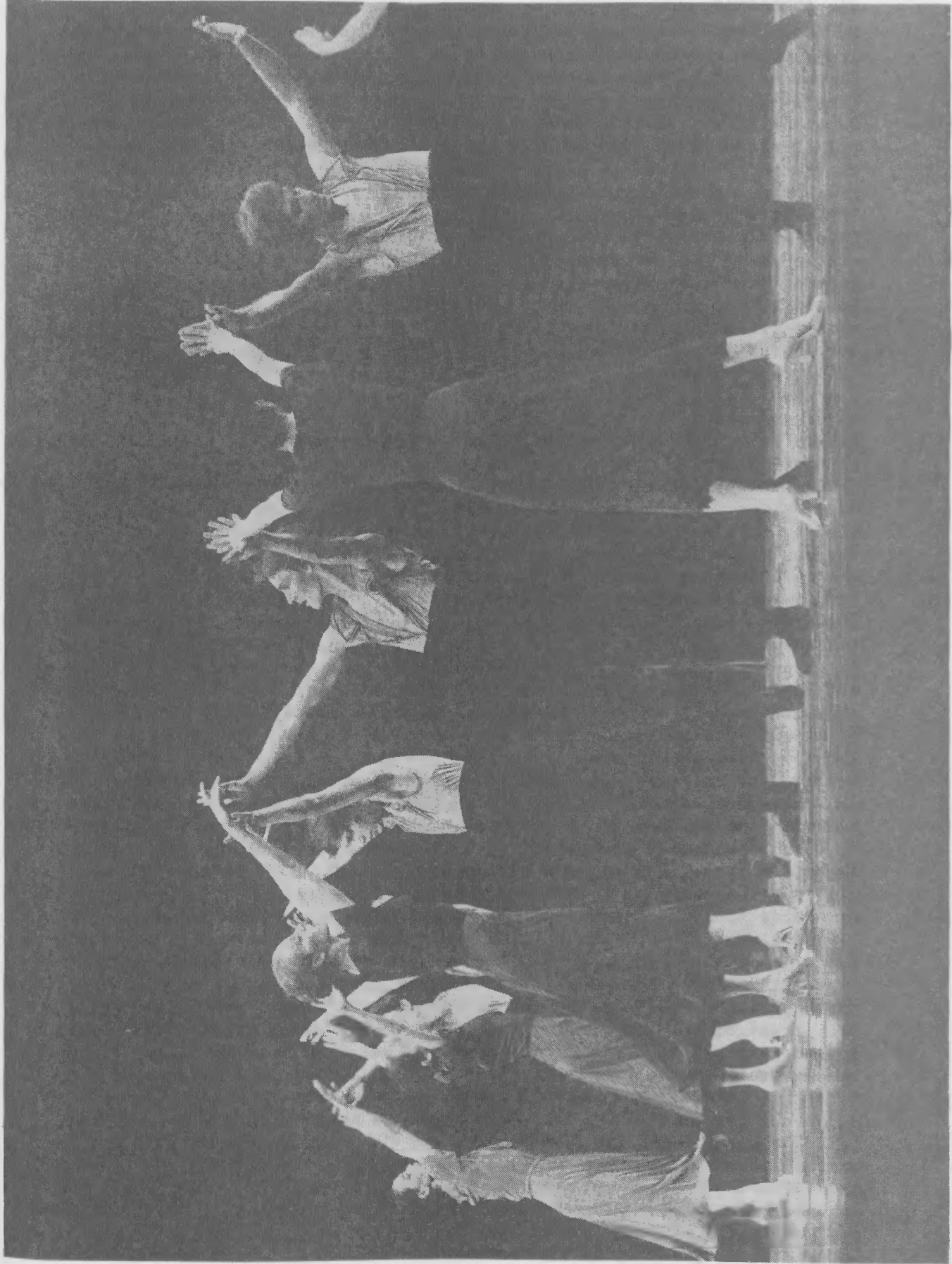
Omstreeks de einddatum van deze verslagperiode kwam deze werkgroep, allereerst officieus, vervolgens officiëel, tot stand. Eveneens de naam van zijn voorzitter dragend, treedt zij thans op onder de naam Commissie van Royen. Rapportage van deze Commissie zal plaatsvinden rond 1 april 1984. Wij zijn er rechtstreeks in vertegenwoordigd. De Commissie van Royen ziet het allereerst als zijn taak om aanbevelingen te doen die kunnen leiden tot een zo optimaal mogelijke benutting van de begeleidingscapaciteit van het Nederlands Balletorkest voor de beide grote balletgezelschappen tezamen. Het is denkbaar dat daar, voor Het Nationale Ballet zelf, een iets lager begeleidingsaantal uit zal resulteren dan in de voor ons geprivilegieerde positie, als aanbevolen door de Commissie Sutherland, het geval zou zijn. Wij achten enerzijds echter de artistieke en organisatorische belangen van de danskunst in Nederland een zwaarderwegende zaak dan die voor Het Nationale Ballet alleen, en menen anderzijds dat de - in elk geval voor beide balletgezelschappen tezamen - benodigde inzet van andere (Symfonie- of omroep-) orkesten tot zo weinig mogelijk verschillende orkesten, zeker per seizoen, beperkt moet blijven. In de door de Commissie te maken afwegingen spelen ook de efficiency-voordelen van blok- en seriebespeling een rol.

De voorstellingen- en de repetitieplanningen van respectievelijk Het Nationale Ballet (in het Muziektheater en elders in het land), het Nederlands Dans Theater (in Den Haag, in het Muziektheater, en elders), de Nederlandse Operastichting (in het Muziektheater, en elders) het, de Nederlandse Operastichting vermoedelijk straks begeleidende nieuw geformeerde grote combinatie-orkest, waarop onder meer de dataplanningen van het Amsterdamse Concertgebouw en het Utrechtse Muziekcentrum Vredenburg mede van invloed zijn wijzen uit dat:

- optimale oplossingen vermoedelijk in de toekomst slechts realiseerbaar zullen zijn, wanneer automatiseringsapparatuur daarvoor mede ingezet wordt,
- in de toekomstige organisatiestructuur voor het Muziektheater de beslissingsbevoegdheden inzake dataplanningen, en daarmee samenhangende aangelegenheden, een uiterst essentieel punt zullen vormen.

Op deze plaats spreken wij gaarne de hoop uit dat de voortreffelijke samenwerkingsverhoudingen met het Nederlands Balletorkest in de situatie vanaf het seizoen 1985-1986 verder positief ontwikkeld kunnen worden. Goede artistieke resultaten blijven daarbij steeds ons gezamenlijk doel.

Well-known, Social... ..

... ..

11. TELEVISIE

De bescheiden schaal van samenwerking met Nederlandse omroepinstellingen voor de opname van balletten uit ons repertoire vertoonde geen noemenswaardige ontwikkeling ten gunste.

Binnen het verslagjaar werd in de NOS-studio's een opname vervaardigd van Hans van Manen's balletten Pianovariaties II (Sarcasmen), Pianovariaties III (Trois Gnessiennes) en Pianovariaties IV (Pose). Onze werkelijke contractspartner daarin was een commerciële, in de Duitse Bondsrepubliek gevestigde producent, waarmee de Dienst Culturele Programma's van de NOS zich voor die produktie ad hoc had geassocieerd. Regisseur was de Deen Thomas Grimm. Alle overige Nederlandse zendgemachtigden lieten in 1983 opnieuw verstek gaan.

De meer dan verdiende toekenning van de jaarlijkse televisieprijs, de Nipkow-schijf, aan de Dienst Culturele Programma's van de NOS - met bijzondere vermelding van zijn kontinuiteit in balletpresentatie's - was dan ook enerzijds een toe te juichen gebeurtenis; anderzijds markeerde het te sterker de povere bereidwilligheid van andere omroepinstellingen om voor een televisieproduktie met een, in absolute cijfers, bescheidener kijkersbereik zich veel moeite te getroosten.

Enkele meer algemene ontwikkelingen rond de televisie-situatie in Nederland verdienen op deze plaats aandacht.

Allereerst zal de bovenaangehaalde samenwerking met een commerciële partner meer dan een incidentele zaak kunnen zijn. Een aantal jaren geleden sloten wij, in zulk een samenwerking, voor een ander ballet reeds een contract met verkoop van wereldrechten. De op die wijze te bedingen condities zijn een zodanig veelvoud van de -voor Nederlandse omroepinstellingen kenmerklijk reeds te kostbare - geldende basishonoraria dat afzien daarvan een overdreven loyaliteit jegens weinig enthousiaste kandidaat-partners zou inhouden. Distributie van aldus te vervaardigen opnamen via bijvoorbeeld cassette-verkoop en/of abonneetelevisie is voor commerciële exploitanten blijkbaar een veel prikkelender uitdaging dan voor de primair voor eerste uitzending producerende Nederlandse omroepinstellingen het geval is. De nieuwe ontwikkelingen in de media-wereld bieden ons op dit punt wellicht verdere en ruimere marktmogelijkheden.

Tezamen met collega-balletgezelschappen en vertegenwoordigers van andere podiumkunsten benutten wij de gelegenheid om in de landelijke discussie over de door de Minister van WVC gepresenteerde media-nota onze opinies te laten horen. Wij gaven daarbij uiting aan onze spijt over de omstandigheid dat de Minister geen reden had gevonden om de aanbevelingen van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid - exploiteren van een derde TV-net, met cultuur als programma-basis - over te nemen. Slechts langs die weg zou o.i. een afdoende dam kunnen worden opgeworpen tegen de gemakzucht, waarmee het merendeel van de Nederlandse omroepinstellingen zijn culturele taak, middels op een zo groot mogelijk bereik gerichte programma's, weinig karaktervol inhoud geeft. Het is duidelijk dat de nu door de Minister voorgestelde verplichting om 20% van het programma-aanbod uit culturele programma's te doen bestaan, zodanige interpretatienuances mogelijk maakt dat een al te groot vertrouwen daarin op voorhand illusie-scheppend werkt. Als naaste alternatief voor een derde net bepleitten wij dan ook: tenminste handhaving van de positie, in taken en in zendtijdtoemeting, van de NOS. De media-nota wijdt voorts beschouwingen aan kunstinstellingen, respectievelijk aan de daarbij aan samenwerking met omroepinstellingen, respectievelijk aan de daarbij aan de orde komende aspecten van arbeidsvoorwaarden. Op die punten lijkt ons een commentaar, binnen het kader van ons jaarverslag, meer op zijn plaats op een tijdstip waarop de afrondende behandeling in het parlement zal hebben plaats gevonden.

Media-nota, Muziektheater en Herstructurering orkestenbestel vormden gezamenlijk aanleiding tot het in het leven roepen van het SOBO (Samenwerking opera-ballet-omroep): een instantie, waarin omroep, rijksoverheid en de betrokken kunstinstellingen nagaan welke wegen voor gemeenschappelijke beleidsvoering openstaan. In het eerste half-jaar van functionering zijn voornamelijk inventariserende vorderingen geboekt, waarbij de meningsvorming over de media-nota uiteraard gebaat was bij het bestaan van zulk een overlegforum. Ook hierover valt vermoedelijk volgend jaar meer inhoudelijk te berichten.

12. SOCIALE AANGELEGENHEDEN

Veruit de belangrijkste gebeurtenis, vallend in de voorlaatste week van het verslagjaar, was - na jarenlange voorbereiding en onderhandelen in veel verschillende circuits van de Rijksoverheid - de uiteindelijke totstandbrenging van nieuwe salarisschalen voor dansers.

Bij voorgaande gelegenheid gaven wij reeds uiting aan ons grote respect voor de prioriteit die vanuit het Ministerie van WVC, steeds duidelijker tot uiting komend, aan het oplossen van deze notoire achterstandsituatie werd gegeven. Politieke druk, die daaraan door het belangrijkste deel van de in de Tweede Kamer vertegenwoordigde partijen werd toegevoegd, leidde stap voor stap tot dichter nabij komen van de realisering hiervan. De hiervoor benodigde middelen konden uiteindelijk in een - onder eindverantwoordelijkheid van de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid plaatsvindend - overleg tussen Centrale Organisaties van Werkgevers en Werknemers in de z.g. Gesubsidiëerde en Gepremieëerde Sektor de bestemming 'dans' krijgen. Die middelen waren verkregen doordat in voorafgaande jaren voor alle in deze G. en G.-sektor werkzame werknemers salaris-inhoudingen, respectievelijk kortingen hadden plaatsgevonden, analoog aan die van de ambtenaren; zulks zonder dat de rechtsgrond, waarop de overheid die salarisbeperingen voor ambtenaren baseerde, voor de G. en G.-werknemers gelijkelijk gold. Het aldus bespaarde geld had van de aanvang af een, binnen dat centrale overleg in concreto vast te stellen, herstruktureringbestemming gekregen. Het stemt ons, en de gehele danswereld, tot grote voldoening dat op 20 december 1983 de Ministerraad zijn fiat aan één en ander kon geven.

De verbetering van de dansers-salarissen vindt in tweeërlei vorm plaats. Allereerst zijn nieuwe schalen vastgesteld. Deze bieden zowel hogere aanvangsbedragen voor de lagere rangen, als een - eveneens in het verleden reeds sterk door ons bepleite - ruimere uitloop naar boven voor de z.g. midden-rangen. Dansers, wier carrière niet uitloopt in één van de solistische rangen, zijn op die wijze verzekerd van een te bereiken eindsalaris dat de redelijkheidstoets in veel betere mate kan doorstaan dan voordien het geval was. De schaalherziening voor solisten kon minder enthousiasme bij ons teweeg brengen. Voor een gezelschap als Het Nationale Ballet met een, aantal hoog getalenteerde dansers dient naar onze smaak een betere aansluiting bij het internationale honoreringsniveau van topdansers verkregen te worden dan de nieuwe schalen bieden. Overleg hierover is, ten tijde van publikatie van dit verslag, nog gaande.

De tweede korrektheid die vervolgens op de aldus nieuw vastgestelde schalen is toegepast is een algemene verhoging ad 10% voor 'struktureel langere werktijd'. De Rijksoverheid heeft daarbij als norm gesteld dat een 44-urige werkweek een normaal gemiddelde te achten is voor de 6-daagse werkweek van de danser. Precieze vaststelling daarvan is niet mogelijk, waar in de dans geen sprake is van limitering naar boven van het aantal werkuren, maar alleen van een gegarandeerde afgrendeling naar beneden van het aantal rusturen (11) per etmaal. Een danserswerkweek kan zich, bij een gezelschap als het onze, afhankelijk van de betrokkenheid van de danser in het in die periode lopende, respectievelijk in te studeren repertoire bewegen tussen de circa 35 en 55 uur per week. Met een norm van 44 uur hebben alle partijen zich kunnen verenigen. Komplikatie hierbij is nog wel, dat de overheid in eerste instantie niet geneigd lijkt te zijn deze toeslag ook voor de solistenrang te laten gelden. Het daartoe aangevoerde argument dat ook voor hogere overheids-salarisschalen geen toeslagen voor overwerk, onregelmatige diensten, etc. betaald worden, snijdt o.i. geen hout: bij de danser is niet sprake van een te aanvaarden risico voor meer en onregelmatig werk, maar van een strukturele

situatie, waarin het beroep (zonder kompensatie in tijd) ook op zaterdagen wordt uitgeoefend. Het werken in de avonduren en op zondagen vindt slechts eengedeeltelijke, en in elk geval niet proportionele, kompensatie in tijd. De per definitie beperkte carrière-duur dient, ook voor de beter gesalarieerde dansers, niet te leiden tot een situatie, waarin binnen die carrière niet een passend evenwicht tussen omvang en kwaliteit van de arbeidsprestatie enerzijds en de daartegenover staande beloning anderzijds bereikt wordt.

In ons vorig verslag maakten wij melding van enkele algemene ontwikkelingen in het arbeidsvoorwaardenoverleg voor de podiumkunsten in het algemeen, respektievelijk de Dans in het bijzonder. Beide ontwikkelingen kenden een vertraging. Voor de CAO voor de dans geldt dat vermoedelijk slechts voor één jaar: te verwachten valt dat deze op 1 september 1984 van kracht kan worden. Het Tripartite Overleg Arbeidsvoorwaarden Kunsten (TOA) stagneerde goeddeels in de zomer. De werknemersorganisatie meende dat de hieruit te verwachten resultaten zozeer zouden achterblijven bij de verwachtingen, die bij het in het leven roepen van dit TOA golden, dat participering van hun zijde pas weer zinvol leek, wanneer de overheid duidelijker perspectieven zou kunnen bieden. Een deel van de inventarisatie van de arbeidsvoorwaarden in de gehele kunstensektor kon nog verder worden voltooid. Het snel nabijkomen van een nieuwe omscholingsregeling voor de hun carrière beëindigende dansers is er echter niet hoopvoller op geworden.

Voor wat betreft de interne gang van zaken binnen ons gezelschap brengen wij tenslotte nog in herinnering de, in Hoofdstuk 3 gemelde, aanstelling van een (2/3 werktijd) personeelsfunktionaris. Haar taak heeft vooral bestaan in het systematisch, respektievelijk ontwerpen van procedures op personeelsgebied, in het (verder) opstellen en ontwikkelen van functiebeschrijvingen en niet in het minst: in een belangrijk stuk uitvoerend werk op personeelsgebied, zoals sollicitaties, beoordelingen, bevorderingen, etc. Ook voor deze funktionaris geldt dat de voorbereiding voor de ingebruikneming van het Muziektheater zeer bepalend is voor de werkinhoud.

13. HUISVESTING

In dit hoofdstuk vermeldden wij in voorafgaande verslagen de bouwvoortgang van het Muziektheater Waterlooplein en een reeks, daarmee verband houdende financiële, technische en organisatorische zaken. Twee jaar geleden schetsten wij - vergelijkend - onze huidige repetitie-, atelier- en kantorensituatie met die voor het Waterlooplein.

In hoofdstuk 9 van dit verslag vermeldden wij dat in 1983 het overgrote deel van onze aandacht bij de Muziektheatervoorbereiding besteed werd aan overleg over de organisatiestructuur en toekomstige speelplanplanningen.

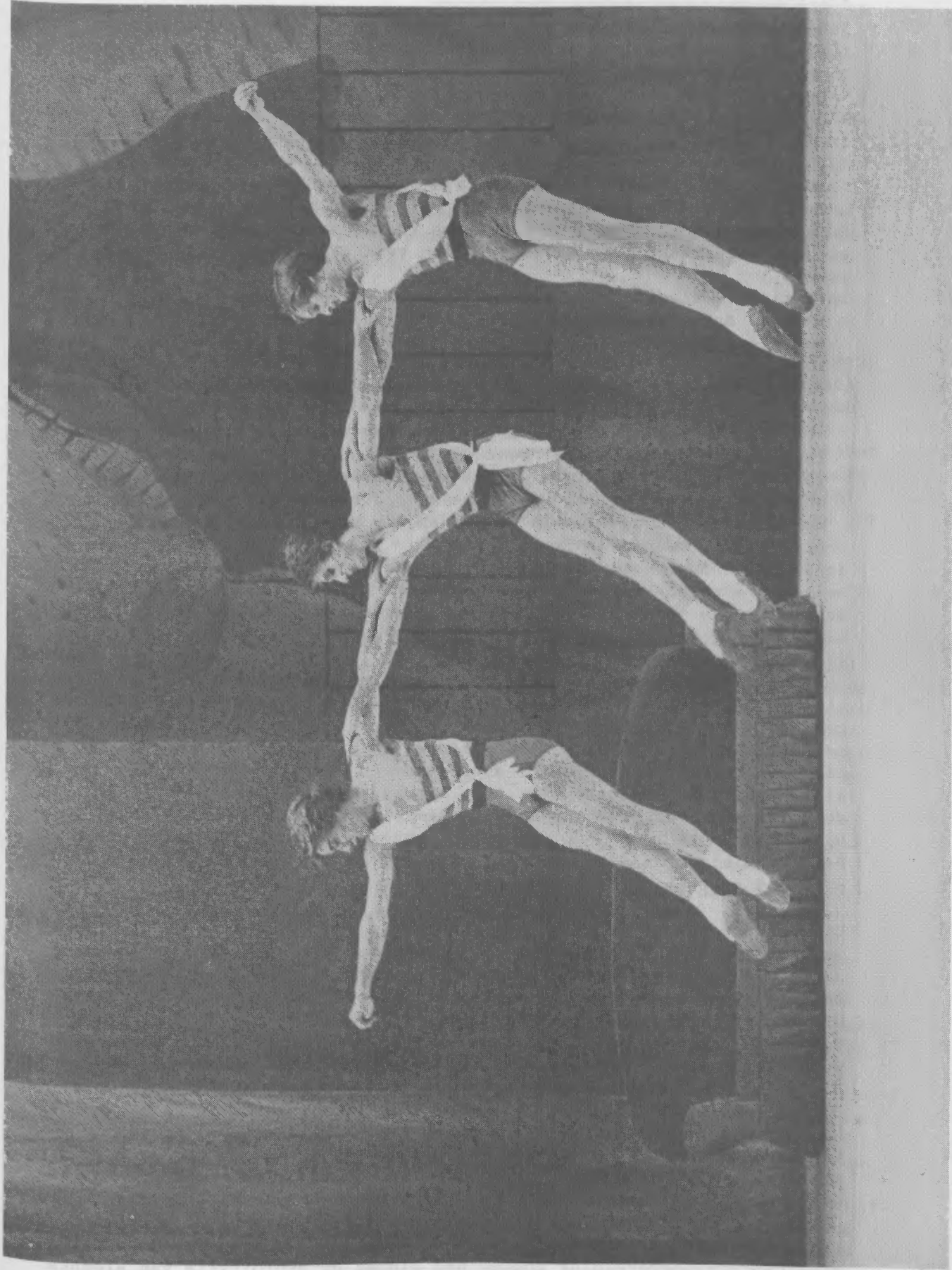
In dat hoofdstuk en dat over de orkestbegeleiding treft u ditmaal dan ook de belangrijkste rapportages over dit onderwerp aan.

Op deze plaats derhalve slechts enkele opmerkingen over de:

Bouwvoortgang: de in ons vorig verslag geuite veronderstelling dat wellicht een bijstelling van de bouwtiming - en dus: van de opening van het theater - zou dienen plaats te vinden werd, bewaarheid. In het verslagjaar werd gewerkt met een planning, die inhuizing in het najaar 1985 en een officiële opening in februari 1986 in het vooruitzicht had. Rond het schrijven van de verslagtekst werd duidelijk dat een bepaalde opgelopen achterstand in de periode van ruwbouw en afbouw te weinig garanties bleek in te houden voor tijdige inloopmogelijkheden. De gecompliceerdheid van de technische installaties en de absolute noodzaak voor de bespelende gezelschappen om daarmee goede inspeel-ervaring op te doen, deed ons pleiten voor het elimineren van alle mogelijke risico's ten aanzien van mogelijk alsnog verder wijzigen van de planning. Opening zal, aldus vormt thans onderwerp van overleg, medio 1986 plaats vinden.

In ons volgend jaarverslag zullen wij ingaan op de specifieke overgangsproblematiek, die in het jaar 1985 voor ons aan de orde zal zijn. Huisvesting, voorstellingenpresentatie, financiën, personeelsaangelegenheden en organisatorische uitwerkingen zullen daarbij aan de orde zijn. De keuze van de illustratie voor de voorpagina van dit jaarverslag mag alleszins uitgelegd worden als blijk van het optimistische enthousiasme, waarmee wij de laatste 2 jaar vóór de opening thans ingaan'.

LES BICHES, MET V. I. N. R. ALAN LAND, HENNY JURRIËNS EN LINDSAY FISCHER

Les Biches, met v. l. n. r. Alan Land, Henny Jurriëns en Lindsay Fischer

14. BELANGRIJKSTE FINANCIËLE GEGEVENS

Het eerder in dit verslag genoemde advies van het organisatiebureau Horringa en de Koning doet de duidelijke aanbeveling om bij ingebruikneming van het Muziektheater:

- ballet, opera en theater op eenzelfde wijze te subsidiëren.
 - en zulks bij voorkeur door slechts één subsidiënt te laten geschieden.
- In ons volgend verslag zullen wij ingaan op de duidelijke argumenten, die daarvoor pleiten, gezien vanuit het oogpunt van een doelmatig en helder beheer van het theater en zijn twee hoofdbespelers. Hier releveren wij die aanbeveling slechts om tot uiting te brengen hoe, voor Het Nationale Ballet alleen, kanalisering van de subsidiestroom vanuit slechts één financierende overheid ook veel praktische problemen zou oplossen.

In vorige verslagen noemden wij als zodanig:

- de meer dan 2 jaar geduurd hebbende situatie, waarin Rijk en Gemeente Amsterdam hun subsidies over verschillende tijdvakken toekenden (kalendarjaar, respektievelijk seizoenboekjaar),
- verschillen in het hanteren van uiteenlopende percentages voor toegestaan kostenaccres,
- verschillen in boeking van de doorwerking van trendvolgers - loonmaatregelen in het totale jaarsubsidie (het in ons vorig verslag gemelde verschil ad 70 mille is nog niet tot afwikkeling gebracht),
- het nadelige effect, in een koppelsubsidie-systeem, van verlaging van het subsidiebedrag van één der overheden op het door de andere overheid toe te kennen bedrag.

In 1983, en naar het zich laat aanzien, wellicht ook in 1984, doet zich nu een nieuwe discrepantie voor met betrekking tot het door ieder der subsidiërende overheden te hanteren systeem. Wij doelen daarbij op het, in ons vorig verslag, reeds globaal aangeduide budgetfinancierings-systeem. Wij citeren uit ons vorig verslag: '... ons gezelschap niet langer te subsidiëren op een maximaal te accepteren exploitatie-tekort, maar middels een van te voren gefixeerd bedrag. Dat laatste houdt in dat wij zelf het direkte voor-, respektievelijk nadeel zullen gaan dragen voor respektievelijk hogere en lagere kosten, c.q. het omgekeerde. Op die manier denken wij onder meer de bovengenoemde nadelen van de minder natuurlijk gespreide produktiebudgetten, alsmede een beter gepland beleid in de vervanging van bepaalde bedrijfsmiddelen met een gezonder financieel beleid tegemoet te kunnen treden. Uitgangspunt daarbij is natuurlijk wel dat het Ministerie die beleidswijziging zich alleen laat uitstrekken over het systeem en niet over de hoogte van bedragen'.

Die laatste zekerheid heeft het Ministerie van WVC ons in de afgelopen maanden nog niet kunnen geven. Het bleek dat het Rijk alle medewerking zal verlenen om onze - zie hieronder - gunstige 1983-exploitatie ten bate te laten komen van een aantal bijzondere lasten, waarvoor de ingebruikneming van het Muziektheater ons in 1984, 1985 en 1986 plaatst. Tegen die achtergrond is door ons in 1983 een actief financieel beleid gevoerd om, door enerzijds het verkrijgen van extra inkomsten, anderzijds benutting van mogelijkheden van bijvoorbeeld soberder produktie-opzetten, een reserve van ruim 2 ton voor Muziektheater-uitgaven op te bouwen. Op dit punt lijkt nu evenwel opnieuw het twee-subsidiënten-systeem ons parten te gaan spelen. Het is namelijk geenszins zeker dat ook de Gemeente Amsterdam, althans over 1983, met die systeemwijziging instemt. Zou dat niet het geval zijn dan zal, als gevolg van het door de Gemeente nog te volgen tekort-financieringssysteem, deze 2 tons reserve op ons uiteindelijke subsidie over 1983 ingehouden. De extra kosten voor het Muziektheater-voorbereiding zouden dan binnen de exploitatie van slechts

één jaar, of op zijn gunstigst binnen die van twee jaren, moeten worden inverdiend. Het alternatief - dat voor de volle omvang daarvan door ons suppletoire subsidie-aanvragen zouden moeten worden ingediend - lijkt ons voor beide overheden namelijk ook niet het meest aantrekkelijke perspectief.

Dat een budget-financieringssysteem niet voor alle kunstinstellingen - en met name niet voor kleinere groepen - de voorkeur verdient, zien wij zeker in. Het moet o.i. echter mogelijk zijn, ook in het belang van een goede beheersing van de overheidsuitgaven, dat van die instellingen waarvoor die nadelen niet gelden de betere managements-kansen van budgetfinanciering benut worden.

Voor Het Nationale Ballet geldt een aantal specifieke aspecten, die dit systeem voor ons beter van toepassing doet zijn dan voor andere instellingen geldt.

Wij noemen als zodanig:

- Een relatief flexibeler danserstableau. De internationale arbeidsmarkt voor dansers maakt de arbeidsmobiliteit groter. Hetgeen macro-economisch wrijvingswerkeloosheid wordt genoemd, vindt bij een gezelschap als het onze zijn tegenhanger in wat genoemd zou kunnen worden een wrijvings-vakature-bestand. Het is uiteraard een duidelijk beleidspunt voor de gezelschapsdirectie om tussentijds ontstane vakatures spoedig op te vullen. Enerzijds is dat echter zeker kwalitatief niet altijd direct aansluitend mogelijk. Anderzijds bestaat bij een gezelschap met een complex repertoire, en derhalve heterogener tableaubestand, een bijsturingsmogelijkheid om die vakature-invulling in het ene geval meer te temporiseren dan in het andere.

- Een groot aandeel in het repertoire van zelfgekreëerde produkties.

Anders dan bij 'geïmporteerd repertoire van externe choreografen' bestaat bij het grote aandeel van eigen gekreëerde choreografieën binnen ons gezelschapsrepertoire de mogelijkheid om bij nieuwe ensceneringen in het ene geval 'de tering naar de nering' ten behoeve van het voorafgaande of volgende, grootser opgezette, geval te zetten. Binnen het bestaande creatieve team van Het Nationale Ballet bestaat daartoe in de praktijk grote bereidheid.

- Wisselende presentatie-mogelijkheden. De complexiteit van het repertoire van Het Nationale Ballet biedt de mogelijkheid om:

- varianten uit te buiten in zaalgebruik (niet alleen de Stadsschouwburg, maar ook: het minder kostende Centrum-Bellevue, respectievelijk meer opbrengende Theater Carré),
- niet zelden tot een positief saldo leidende buitenlandse tournees,
- additionele televisie-inkomsten.

De onzekerheid op het tijdstip van schrijven van deze verslagtekst en het door de Gemeente Amsterdam in dezen in te nemen standpunt, maakt het in feite niet mogelijk om in dit jaarverslag eind-cijfers voor onze 1983-exploitatie op te nemen. Een sans-préjudice keuze makend, geven wij hieronder de cijfers die betrekking hebben op onze reële uitgaven en inkomsten in dit jaar.

Het hierboven gesignaleerde reserverings-voordeel ad ruim 2 ton komt er derhalve niet in tot uiting.

De cijfers zijn nog niet door onze accountants gecontroleerd (dit is uiteraard pas zinvol als beide subsidiënten besluiten hebben genomen ten aanzien van deze systeem-alternatieven).

Waar in ons vorig verslag cijfers over een 16-maands-periode werden gegeven, blijft bovendien een vergelijking met vorig jaar achterwege. In duizenden guldens luiden de bedragen:

A. Vaste lasten

a. Salarissen	5.754
af: ziekengelden	259

5.495

b. Gastsalarissen	303
-------------------	-----

c. Sociale lasten	1.461
-------------------	-------

Totale personeelskosten	7.259
-------------------------	-------

d. Algemene kosten (huisvesting Stadsschouwburg huur en andere dienstruimten, repetitiekosten, PTT, kantoor-,reis- en autokosten, assurantie, algemene publiciteit en A.U.B.-bijdrage, kosten voor accountants en externe adviseurs, diversen)	1.203
--	-------

e. Voorbereidings- en monteringskosten (dekors en rekwisieten, kostuums, schoentjes, muziek, video, belichting, etc.)	704
---	-----

Totaal vaste lasten

9.166

B. Variabele lasten

f. verplaatsingskosten binnenland (séjours, personenvervoer, dekortransport)	271
--	-----

g. zaalhuren, advertenties, affiches	468
--------------------------------------	-----

h. overige voorstellingskosten (orkest, overwerk, programma-exploitatie, speellijst-productie, etc.)	391
--	-----

i. auteursrechten	118
-------------------	-----

Totaal voorstellingen binnenland	1.248
----------------------------------	-------

j. kosten voorstellingen buitenland	87
-------------------------------------	----

Totaal variabele lasten	1.335
-------------------------	-------

Totaal lasten (afgerond)

10.502

C. Baten

k. recettes voorstellingen binnenland (na aftrek BTW)	1.163
l. Saldo televisie	73
m. recettes buitenland	137
n. overige baten (lokale subsidienten, Nederlandse Operastichting, Holland Festival)	257
Totaal baten	1.630
Totaal exploitatie-resultaat	8.872

15. KORTE TOELICHTING OP DE FINANCIËLE GEGEVENS

Bij het opstellen van deze - vooralsnog voorlopige jaarcijfers - hebben wij gebruik gemaakt van een faciliteit, die de Gemeente Amsterdam ons heeft toegestaan op het ogenblik dat de overgang van seizoenboekjaar naar kalenderjaar moest worden gemaakt. Wij hebben toen nl. betoogd dat op die wijze, met een minder op elkaar aansluiten van de financiële 12-maandsperiode op de voor repertoire en programmering natuurlijke tijds-eenheid van het speelseizoen, toevalsfactoren van exakte premièredata-vaststelling zich zouden kunnen voordoen (een relatief zwaar accent op de ene of andere seizoenshelft, als gevolg van premières nog juist vóór, respektievelijk juist na de jaarwisseling - maar wèl binnen hetzelfde speelseizoen). Die toevalsfactor doet zich in het seizoen 1983-1984, en derhalve ook in het verslagjaar 1983, ten volle voor. In de maanden september-december (zie hoofdstuk 5) brachten wij liefst 4 reprises en slechts 1, qua produktiekosten 'zware' première uit. In de maanden januari-juni 1984 volg(d)en 5 premières en één, door de geheel nieuwe aankleding, zeer kostbare reprise. Ter eliminering van die toevalsfactor hebben wij de produktie- en insceneringskosten, voor de in januari en februari 1984 aanvullende premières (inklusief de omvangrijke reprise van De Groene Tafel) in 1983 geboekt, aldus een gelijkmatige spreiding van deze artistieke uitgaven over het gehele seizoen 1983-1984 berekend.

- Aangezien de realisering van de nieuwe dansers-salarisschalen in eerste instantie per voorschot is geschied, en de definitieve afrekening daarvan in 1984 plaats vindt, zijn de hiermee gemoeide bedragen niet in de jaarcijfers verwerkt.

Over de in het vorige hoofdstuk opgenomen cijfers valt kort het volgende op te merken.

Personeelskosten

Een verschuiving in kosten deed zich voor bij niet-ervullen van één balletmeestersvakature, doch in plaats daarvan: het engageren van Irina Jakobson als gastlerares. Op de dansers-sterkte werkte - zie het in het vorige hoofdstuk opgemerkte over de mogelijkheden tot bijsturen van het tableau - de temporisering in het vervullen van vakatures per saldo 150 mille gunstiger door dan gebudgetteerd.

Algemene kosten

Reeds eerder signaleerden wij het probleem van gelijkblijvende subsidiebedragen voor de zogenaamde materiële kosten, terwijl het reële kosten-accre derhalve langs andere weg gefinancierd moest worden. Wij slaagden daar juist in. Het bleek mogelijk de vervanging van onze 7 jaar oude Mercedesbus voor de technische staf binnen de eigen exploitatie op te vangen.

Vorbereidings- en monteringskosten

De samenstelling van het 1983-repertoire bracht relatief bescheiden dekorkosten mee. In onze video-apparatuur konden wij een technisch-kwalitatief zeer wenselijke verbetering aanbrengen.

Voorstellingskosten

De voorstellingskosten binnenland benaderen dit jaar veel dichter de budgetcijfers dan in de beide voorgaande jaren. Overschrijdingen vonden voornamelijk plaats bij de zaalhuren (die in relatie staan tot de gun-

stig uitvallende recettes) en ditmaal percentagegewijs ook sterk bij: muziek-auteursrechten (veelvuldig gebruik van beschermd modern repertoire).

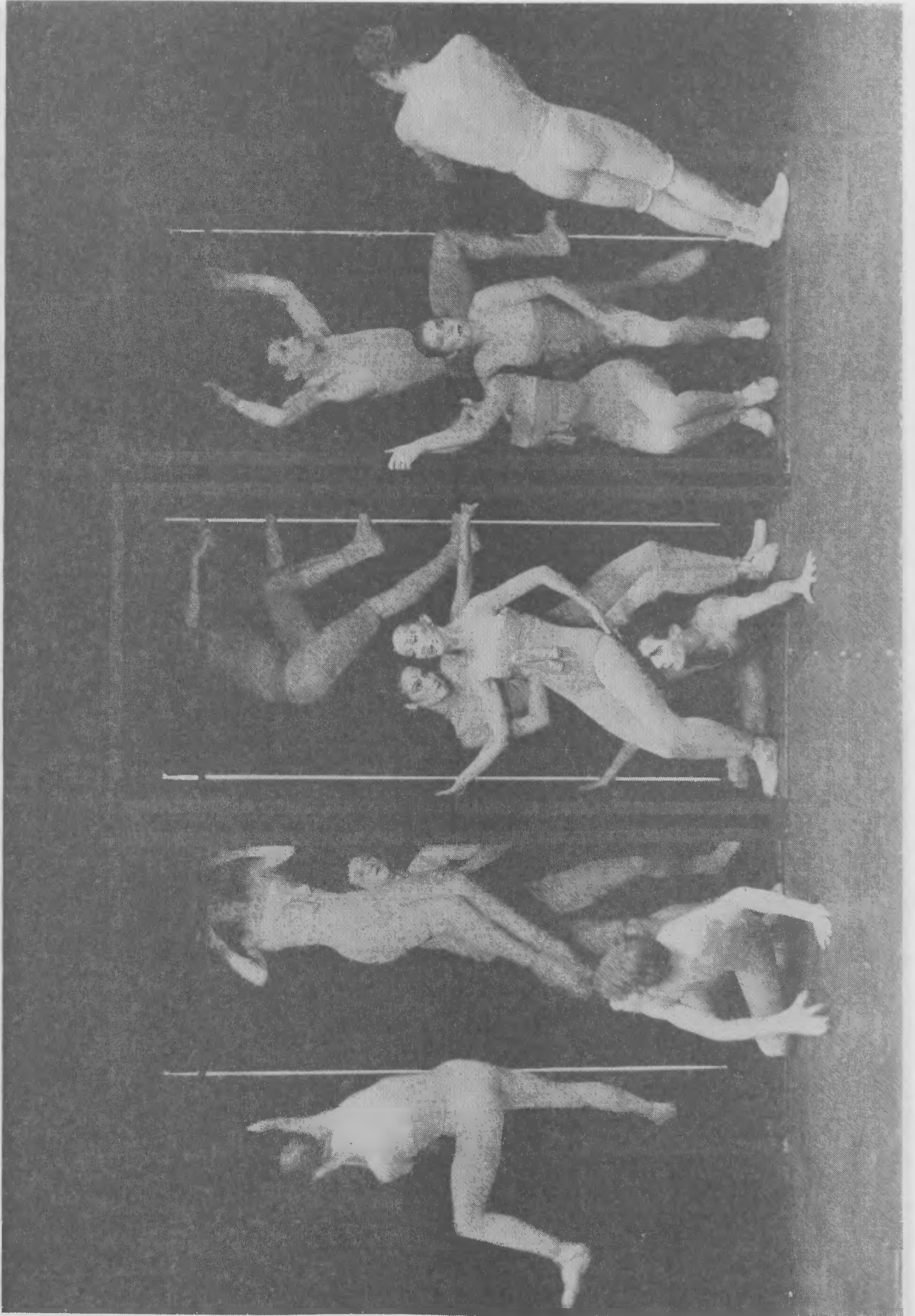
Inkomsten

De gunstige recettecijfers Amsterdam, bijna 90 mille boven budget, vloeien uiteraard voort uit de eerder in dit verslag gemelde gunstige bezoekcijfers in onze vestigingsplaats. Het eerder gesignaleerde systeem van seriebespeling, annex blokprogramma's, leidde duidelijk tot een gunstiger baten-lasten-verhouding. Positief verliepen ook - zie de desbetreffende hoofdstukken - Televisie exploitatie met een saldo van meer dan 70 mille, en de Duitse tournee met een netto-resultaat van ruim 50 mille.

16. PERS

Zoals gebruikelijk geven wij in de hiernavolgende pagina's een globaal overzicht van de wijze, waarop de pers in 1983 ons repertoire heeft beoordeeld.

PAROOL
TRICUM
TIJDSMEENDE
WELVARE
VRIJNEDERLAND
NRC

In and out

NIEMANDSLAND

De keuze van Den Haag als première-plaats voor dit ballet veroorzaakte grote aandacht in de Zuid-Hollandse Dagbladen. In de gehele pers wordt voorts uitvoerig stilgestaan bij de compositie van Sytze Smit - Qui Pu - en diens adviseurschap inzake de herstructuering van het orkestenbestel. De visie van choreograaf Rudi van Dantzig op het leven en de maatschappij vormt een rode draad door alle critieken.

Caroline Willems (Rotterdams Nieuwsblad): 'Het lijkt of van Dantzig de laatste jaren wordt geobsedeerd door het idee, dat er een gigantische strijd gaande is tussen goed en kwaad, waarin de negatieve kanten aan de winnende hand zijn. In zijn laatste drie balletten is dan ook te bespeuren dat zijn kijk op de wereld steeds somberder wordt'. Over de choreografie uit deze recensente zich gereserveerd: 'De dansers doen hun best, hollen en draven, terwijl ze de armen in wanhoop omhoog gooien, maar kunnen desondanks geen emotie oproepen'.

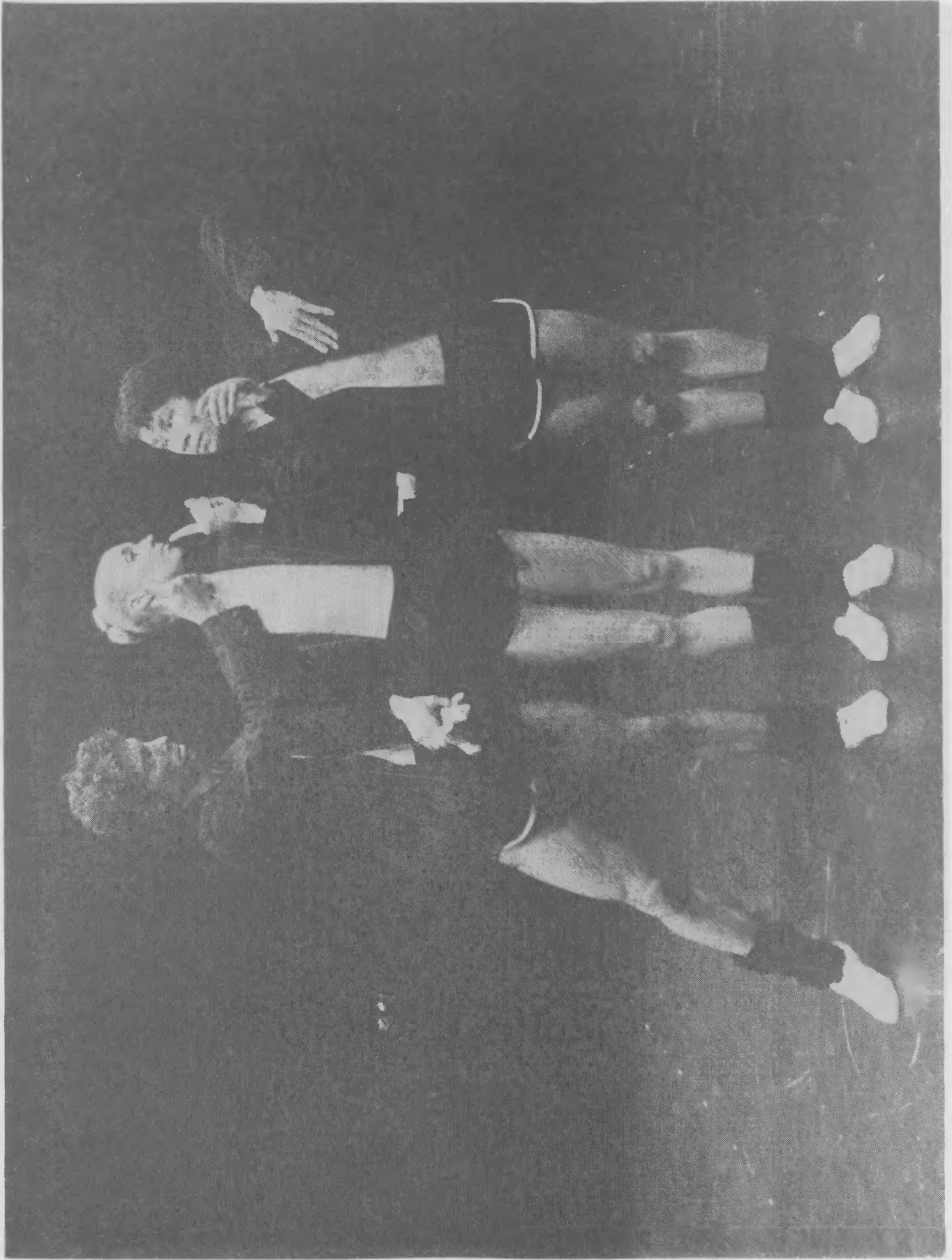
Frank Delboy (Het Binnenhof): 'Valerie Valentine en de fameuze springer Clint Farha laten zien dat deze solisten in elk geval momenten van grote technische bevlogenheid waarmaken. En een perfecte techniek emotioneert - hoe dan ook - altijd de zaal'. Chiel Jacobs (Het Vrije Volk): 'Bitter is dit ballet, en somber'.... 'Van Dantzig ziet altijd overlevingskansen, al is het maar in de overgave en de wilskracht, die dit nieuwe, prachtige ballet óók uitstraalt' - '... beheerst van Dantzig met grote groepschoreografieën het toneel met een ongelofelijke zeggings- en spankracht' - 'Een ballet van vallen en opstaan, vooral van vallen' - 'In de groepen schuilt zijn grote kracht ... is hij ongeëvenaard'.

Ariejan Korteweg (Leids Dagblad) - 'Uit de bewegingen spreekt wilskracht, maar ook stuurloosheid' - 'een beklemmend ballet - het onopgesmukt engagement maakt het tot een belangwekkend werkstuk'.

Conrad van de Weetering (Algemeen Dagblad): 'Het doet het meest denken aan Middeleeuwse schilderijen van Het Laatste Oordeel' - 'het merkwaardige is dat de dansers erg fraai bewegen, maar absoluut geen gezicht vertonen' - 'Het valt te begrijpen dat de leden van het Balletorkest er bezwaar tegen maakten muziek van Smit te spelen. Je moet dan ook bewondering hebben voor de stralende wijze waarop het orkest uiteindelijk de vooral voor de blazers moeilijk te spelen muziek ten gehore bracht'. Veel critici maken vergelijkingen met de visie, door van Dantzig tot uiting gebracht in eerdere werken als Life, Antwoord Gevend, Room at the Top en Onder mijne Voeten.

Jan Baart (Haarlems Dagblad) schetst die visie als 'de wereld als een bedreigende omgeving met vrijwel geen positieve uitzichten. Mensen kunnen zich daarin alleen moeizaam staande houden ... In Niemandsland is de bedreiging geen naderende macht of onontkoombaar noodlot, het is nu een bestaand gegeven ... de hele choreografie heeft dezelfde atmosfeer, maar wel met een zeldzame intensiteit' - 'Valerie Valentine blijft haar indrukwekkende expressieve en technische vermogen onverminderd uitstralen'

Eva van Schaik (Trouw): 'In de beeldende benadering en beheersing van de ruimte toont van Dantzig opnieuw zijn grote vakmanschap. In zeer dynamisch groepsvariatiës hanteert hij zijn dansers als een super lenig instrumentarium ... komen de dansers op mij over als een grauwe meute neergestorte engelen ... het duet is even smachtend als wanhopig en toont een schitterend samengaan van gekwetst en kwetsbaar zijn. Het is een ware glansrol voor Valentine, die haar lichaam als een staafje klei weet te kneden'.

Confectiepassen, met v.l.n.r. Clint Farha, Valerie Valentine en Bruno Barat

Luuk Utrecht (De Volkskrant): '.. Niemandsland typisch een ballet van de jaren tachtig ..' 'Het stuk wemelt van choreografisch schitterend grote ensembles, waarin van Dantzig zijn door weinig geëvenaard meesterschap in het verlenen van zeggingskracht aan grote groepen dansers' toont'.

Daarentegen echter Marc Jonkers (Utrechts Nieuwsblad): 'Van Dantzigs Niemandsland rechtvaardigt zijn titel volledig .. er wordt gedanst, nergens belangwekkend interessant, maar wel goed. Vooral de ensembles zijn uitstekend ingestudeerd. Maar wat er overblijft, althans bij mij, na het zien van dit ballet, is: so what?'

Isabelle Lanz (De Waarheid): .. 'dit strijdgewoel, dat soms doet denken aan massaregie-scenes van vooroorlogse filmers (bijv. Einstein) ...

'Sytze Smit .. een ongelukkige keuze .. uiteindelijk zijn de musici gewicht .. zij hebben gespeeld, maar met pijn in het hart'.

Hein Janssen (IJmuider Courant): 'er wordt met een haast onmenselijke intensiteit gedanst' - 'Niemandsland is een tragische afvalrace van mensen, die het niet lukt binnenboord te blijven'.

DODENEILAND

Luuk Utrecht (De Volkskrant): noemt dit ballet 'een van van Schayks best geslaagde balletten. Zijn gewoonlijk wat zweverige, impressionistische aanpakken heeft hij nu met artistieke winst geruild voor een geladen expressionistische benaderingswijze'... 'ook maakt de choreografie een minder gekunstelde indruk dan andere, doordat van Schayk zijn voorliefde voor verwrongen, hoekige gebaren en bewegingen nu heeft weten te verzoeven met helder en vloeiende danspatronen'. Caroline Willems (Haagsche Courant) ... 'In dit werk weet hij een sublieme eenheid te scheppen tussen choreografie, decor, kostuums en licht' - 'iedereen zal ooit in zijn leven de bittere gal van de smart proeven ... de choreograaf laat iedere danser op een geheel eigen manier zijn verdriet uitdrukken .. dat van Schayk nooit banaal wordt is één van zijn sterke kanten'.

Conrad van de Weetering (Algemeen Dagblad): '... soms zien we bewonderingswaardig mooie dansfragmenten, die echter te kort duren om het geheel vaart te geven'. Ariejan Korteweg (Leids Dagblad): 'Toer van Schayk is een meester in het verwerken van bestaande ballettechnieken tot een geheel eigen bewegingstaal'. '...een sfeer die de hele choreografie door helder en consequent wordt vastgehouden'.

Ine Rietstap (NRC-Handelsblad) gaat allereerst in op de problemen rond een te elfder ure door Maria Aradi opgelopen blessure, die rolwisselingen met Karin Schnabel en Joanne Zimmerman noodzakelijk maakten. 'Dat de twee danseressen, ondanks de korte voorbereidingstijd, het ballet uitvoerden alsof zij maanden niets anders hadden gedaan en met de anderen een uitstekende eenheid vormden, is niet alleen een staaltje van professionalisme maar ook van hun zeggingskracht als kunstenaars.

Van Schayk heeft met dit Dodeneiland naar mijn smaak één van zijn sterkste en meest gave balletten gemaakt, waarin beeld, klank, sfeer en beweging elkaar aanvullen en versterken, en waarin niets te veel of te weinig is. Bovendien heeft hij de zeer gevariëerde persoonlijkheden van zijn dansers uitstekend aangevoeld en gebruikt: de sterke, spirituele en vitale Jeanette Vondersaar, de zelfverzekerde, dwingende Reinbert Martijn, de bescheiden, zichzelf nog zoekende Jan Linkens, de intuïtieve juist aanvoelende Joanne Zimmerman, de jeugd uitstralende Jane Lord, de ijzersterke breekbaarheid van Caroline Iura, de wat melancholische Barry Watt, de rustige betrouwbare en attente Henny Jurriëns en de even betrouwbare, spontane Fred Berlips. Karin Schnabel heeft ongetwijfeld een andere interpretatie aan de rolgegeven dan Aradi zou doen, maar ik vind het een juweel door haar verstilde, natuurlijk dramatiek, haar opvallende muzikaliteit en de totaliteit en intensiteit van al haar bewegingen'.

Momentum met Judith James en Henny Jurriëns

de naam van de Nederlandse tansel in Nederland te vinden of niet

JONGE STERREN VAN DE DANS

Alle critici schenken eerst aandacht aan de opzet van het programma, vervolgens aan de mate, waarin het door de artistieke leiding beoogde doel is gerealiseerd en besluiten met een reeks persoonlijke beoordelingen.

Anton Koolhaas (Vrij Nederland): '... de mate, waarin dit talent de durf heeft en de allure die al genoeg kracht heeft om risico's te nemen. . . Vooral dat laatste is van eminent belang voor jonge talenten, want uit het nemen van risico's en vooral uit de durf dat te doen, komt wanneer deze terecht zijn genomen op den duur de zekerheid voort van de brille die wat in beginsel puur stuntwerk lijkt, verheft tot de hoogste artistieke prestatie'. - 'Het is merkwaardig om te zien hoe die opgetogenheid er opeens is ... Don Quichote, waarmee Caroline Iura en Mikko Nissinen het publiek tot een verrukking brachten die nauwelijks tot bedaren kon worden gebracht'.

Jan Baart (Haarlems Dagblad): '... het programma Jonge Sterren van de Dans getuigt hoe krachtig, hoe levendig die aankomende dansers hun rollen vertolken' - 'Heel bijzonder, één van de meest uitgewerkte vertolkingen van het programma, geeft Coleen Davis in Giselle, met een sterk springende Alan Land als secundant, vrijwel alle facetten van de rol ... komen tot uiting in haar interpretatie'.

Ariejan Korteweg (Leids Dagblad): 'Gelet op de technische prestaties heeft Het Nationale Ballet zich geen zorgen te maken voor de toekomst. De dansers grepen deze kans om hun kunnen te etaleren met veel geestdrift aan. . . Voor het sterrendom is echter naast technisch meesterschap ook uitstraling nodig. De 'jonge sterren' leken vaak teveel gericht op de dans om nog op de podiumpresentatie te kunnen letten'.

Mia Aleven-Franken (De Telegraaf): 'Grootse prestaties vielen inderdaad te constateren, waarbij de solisten in de meer verhalende balletten natuurlijk voor de moeilijke opgave stonden om meteen de juiste sfeer van het betreffende drama te creëren. Dit lukte bijzonder goed aan Jane Lord en Barry Watt in de balkonscene uit van Dantzig's Romeo en Julia waarin zij de liefdesverrukking van dit klassieke paar heel expressief en vol souplesse voelbaar maakten'.

Ine Rietstap (NRC-Handelsblad): '... Het was opvallend hoe zij met al hun geroutineerdheid nu toch plotseling onervaren bleken, hetgeen zich uitte in een nog onrijpe muzikale en technische interpretatie en in overigens zeer begrijpelijke nervositeit. Maar tegelijkertijd bewezen zij met hun nog jongere collega's ... absoluut de mogelijkheden in zich te hebben tot bekwame klassieke solisten uit te groeien'.

Luuk Utrecht (De Volkskrant): 'Voor de grootste verrassing zorgde de 19-jarige Finse danser Mikko Nissinen, die pas aan het begin van zijn loopbaan staat. Als Iura's partners in Don Quichote maakte hij nu al grote indruk door zijn virtuoze techniek en temperamentvolle aanpak.

Nissinen: een naam om te onthouden'.

Eva van Schaik (Trouw): 'Een investering die om herhaling vraagt'.

Conrad van de Weetering (Alg. Dagblad): 'Het werd een uiterst vlotte voorstelling, de ene solist was nog niet klaar of de volgende verscheen al op het toneel met een iets groter verschil tussen hoogtepunten en te-leurstellingen dan we meestal bij Het Nationale Ballet gewend zijn'. 'Technisch kunnen al deze dansers uitstekend uit de voeten, met stijl en opbouw van hun nummers hadden de meesten meer moeite'.

Marc Jonckers (Utrechts Nieuwsblad): 'In de pas de deux uit Les Sylphides bleek Lindsay Fischer een belofte in te houden als danseur noble ..

Amanda Beck's vertolking van de wals was sterk: de beweeglijkheid van het bovenlichaam is groter geworden ... Renée Kuypers wist in de prelude de geest van de Sylphides treffend te verbeelden in vloeiende en gaaf

Ik hou gewoon m'n adem in

doorlopende zwevende lijnen'.

Hans Vogel (Het Parool): 'Dit programma is als een mes dat aan meer dan twee kanten snijdt: het geeft de jongeren de kans in het grote repertoire op te treden (gecoached door de ervaren solisten!), het gezelschap kan er - door de simpele opzet: geen decor, geen orkest - mee terecht in theaters waar het anders niet komt, een op klassiek verzot publiek vliegt er opaf, terwijl ook mensen die niet erg vertrouwd zijn met dans er niet bij in slaap kunnen vallen. Ook de liefhebber van de ijsrevue, circusnummers en show komt bovendien aan zijn trekken. Een levensvatbaar initiatief kortom, waarvan het me benieuwt of het vervolg even vitaal zal zijn.

DIAGHILEV-programma - LES BICHES

Begrijpelijkerwijs concentreert de aandacht van veel recensenten zich, bij het Diaghilev-programma, op het premièreballet Les Biches. Een aantal hunner beoordeelt dat ballet zelfs vrijwel geheel op zichzelf, zonder het in de programma-samenhang te beschouwen.

Conrad van de Weetering (Alg. Dagblad): '... een adembenemend Diaghilev-programma ... Les Biches spande toch de kroon. .. Wat deze jongens aan krachtexplosies laten zien is onvoorstelbaar, en met name voor Henny Jurriëns, de aanvoerder van deze drie, is dit een meesterrol. Maar zijn optreden wordt nog overtroffen door Mea Venema ...'. 'Een voorstelling om nooit te vergeten'.

Caroline Willems (Haagsche Courant): 'De dansers hebben hard gewerkt om zich de danstaal van Nijnska eigen te maken'. '...dit ballet van Nijnska .. is als een vluchtig dessert, lekker, maar vlug geconsumeerd en snel vergeten'.

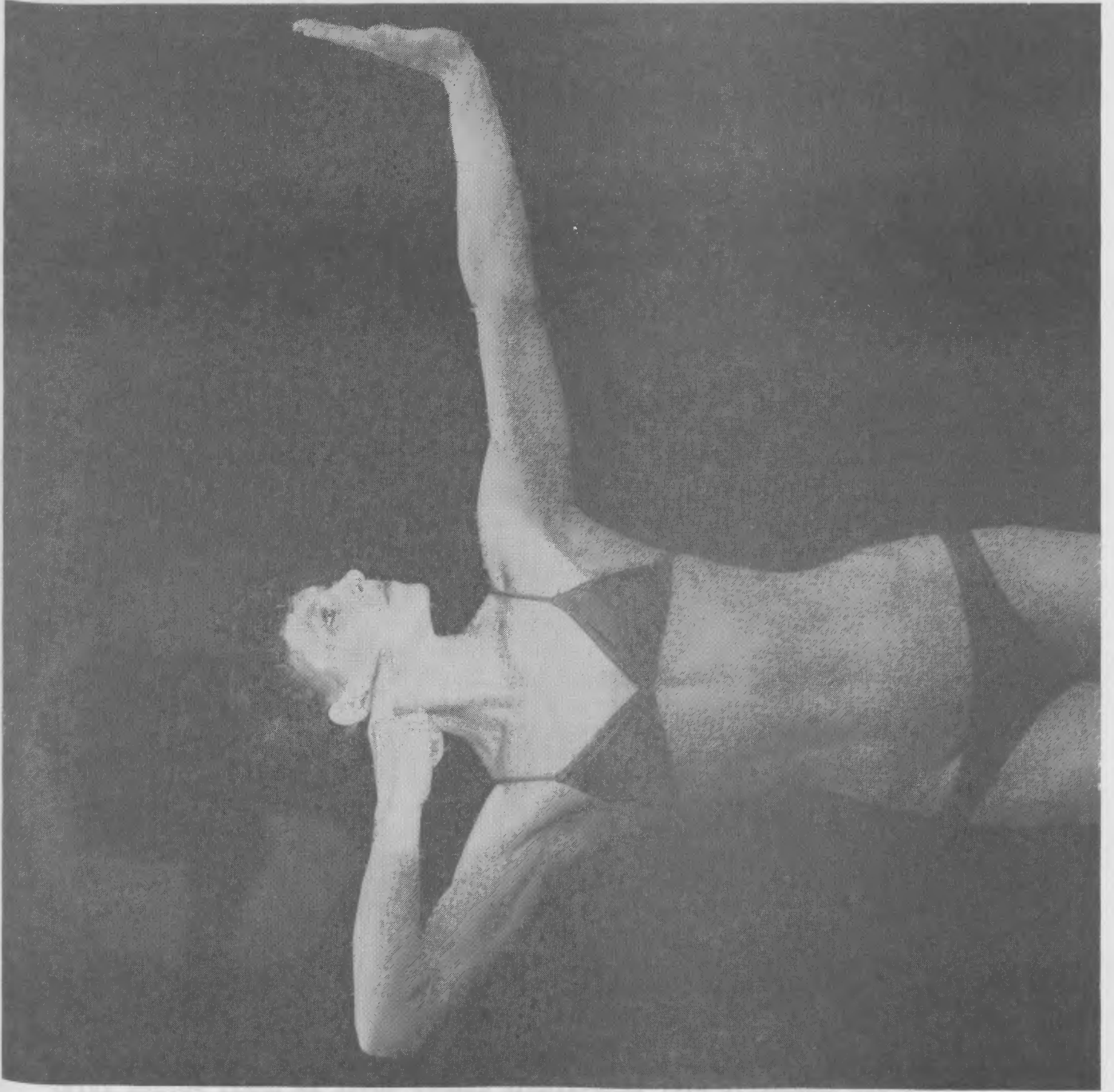
Hans Vogel (Het Parool): 'Les Sylphides .. een perfect ballet voor het grote publiek ... Alexandra Radius toonde zich weer een godinnelijke danspersoonlijkheid die in de voortreffelijke aanwezigheid van haar partner Henny Jurriëns, tot het hoogst denkbare niveau steeg...'. '... De Verloren Zoon ... een monumentaal ballet, op de best denkbare manier door allen verbeeld, maar in wezen voornamelijk onvergetelijk door de ongekende overgave waarmee Clint Farha de centrale figuur tot leven bracht'. 'Les Biches ... het werk blijkt grotendeels uit de tijd, hoewel ik enkele momenten niet had willen missen'.

Madeleine Felix (De Waarheid): '... Les Biches .. Humoristisch, zeer muzikaal en heel herkenbaar tot de dag van vandaag, ondanks het ontstaansjaar 1924'.

Jan Baart (Haarlems Dagblad): 'Les Biches ... sfeerloos en niet altijd exact uitgevoerd choreografie, met dansers die vaak zuinig en gespannen lijken'. Mia Aleven-Franken (De Telegraaf): 'Les Biches ... een uitmuntende, uitgelaten uitvoering, die de parodistische aspecten van dit satirische ballet gelijk recht doe wedervaren'.

Eva van Schaik (Trouw): 'Les Biches .. gebruik van sportieve en speelse bewegingen in een ballet, maar in de huidige versie van Het Nationale Ballet blijft daar weinig van over. Het ballet heeft de stand des tijds niet kunnen doorstaan. ...'Dat een dramatisch anekdotisch ballet uit 1929, in 1983 tot kostelijk kinderamusement kan vervallen, zou zelfs Diaghilev versted hebben doen staan. Toch is de huidige versie bij Het Nationale Ballet, met Clint Farha in de hoofdrol met Joanne Zimmerman als de sirene, een parodie op de oorspronkelijke choreografie geworden'.

Luuk Utrecht (De Volkskrant): '... een prachtig programma ..' '... nog bijna niets van hun glans verloren ... Een ballet als Les Biches is daarom leerzaam, omdat het laat zien hoezeer choreografen als met name Balanchine, Lifar, de Valois en Ashton direct door Nijnska zijn beïnvloed'.

Pauline Daniëls in Portrait (foto Paul Blanca)

... De Verloren Zoon .. word meeslepend gedanst, waarbij Joanne Zimmerman een prachtige sirene was als de fatale vrouw die de zoon om haar vinger windt terwijl zij zichzelf in de wonderlijkste, acrobatische kronkels legt. In de titelrol bleek Clint Farha een glansrol te hebben gevonden'.

Chiel Jakobs (Het Vrije Volk): '... Amanda Beck, welke laatste nog het meest de stijl en allure voor dit ballet bezit. Ondanks deze goede presentaties zakte mijn aandacht tijdens deze Les Sylphides regelmatig weg. Ik wijt dat vooral aan het feit dat deze versie de aansluiting met de muziek vaak mist en als geheel te weinig gedefiniëerd en afgezwakt is. Marc Jonckers (Utrechts Nieuwsblad): '... Les Biches .. Het erotische karakter zal in die tijd wellicht gedurfd zijn geweest, het toont nu volmaakt belachelijk ... al dat moeilijke gedoe leidt tot niets anders dan showen van holle virtuositeit zonder een zinvolle context ... de dansers worstelden zich verdienstelijk door deze kluit heen. Soliste Laurel Benedict vertolkte subliem de hoofdrol'.

Ine Rietstap (NRC-Handelsblad): '... wat toen verrassend was is door de razendsnel ontwikkelende danskunst nu wel achterhaald. Wat overblijft is eerder curieus dan belangwekkend te noemen. ...Het is van doorslaggevend belang in dit ballet in hoeverre de uitvoerenden bij machte zijn de sfeer te treffen de de persoonlijkheid van de verschillende karakters naar voren te treffen. Voor mij is daarin alleen Jeanette Vondersaar geslaagd ..' 'Fokine's meesterwerk Les Sylphides werd door het Corps de ballet teleurstellend rommelig gedanst...'

Anton Koolhaas (Vrij Nederland): '... Als men het Diaghilev-repertoire overziet zal men vinden dat het totale peil van het dansen zeker achteruit is gegaan, het voetenwerk in Les Biches was zeker onvoldoende, maar de choreografen hebben nu een diepere bedoeling hiermee en staan niet zo in dienst van het zinnestralende en oogverrukkende.'

KLEINE ZAAL PROJEKT HOLLAND FESTIVAL

(In and Out - Confectiepassen - Momentum - Ik hou gewoon m'n adem in)

Begrijpelijkerwijs gaan vrijwel alle critici in op het experiment om dit Holland Festival Programma in de opzettelijk beperkende ruimte van Centrum Bellevue te presenteren. 'Uitdagend idee' (Eva van Schaik, Trouw) 'Daverende voltreffer - dwars tegen het jarenlang gevoerde beleid, namelijk schaalverkleining in plaats van vergroting' (Hans Vogel- Het Parool) ' Grensverleggend' (Jaap Joppe - Typhoon) 'Voor de dansers zal deze directe confrontatie met het publiek, zonder de beschermende afstand van de orkestbak, een unieke ervaring zijn' (Caroline Willems - Rotterdams Nieuwsblad). Ook het overwegend gebruik van muziek van jonge Nederlandse componisten verkrijgt veel aandacht.

Marc Jonckers (Utrechts Nieuwsblad): '... waardoor de veel gehoorde uitspraak dat eigentijdse componisten vaker bij dansvoorstellingen dan in concertzalen te beluisteren zijn, weer eens werd bevestigd'. Ger van Leeuwen (De Groene Amsterdammer) hierover echter: 'Drie voorbeelden van Nederlandse moderne muziek die me - ongehinderd door de nodige vakkennis - een hardnekkige allergie hebben bezorgd'. Deze recensent beleefde trouwenseen ook in andere opzichten teleurstellende avond. 'Na In and Out sloeg de ellende toe ... Toer van Schayk liet drie van de beste, in de vaderlandse kleuren geschminkte dansers een beeld schetsen van Het Nationale Ballet dat zich in de onmogelijkste bochten wringt om het alternatieve volkje te plezieren ... produceerde Linkens een nootjes-en pasjes-lijmerij die op geen enkele jaarlijkse balletschooluitvoering zou misstaan ... Van Dantzig tenslotte ... de ruige tot in alle uithoeken verstaanbare zang van de Gebroeders Flint was kennelijk niet kunstzinnig genoeg zodat ze moest worden gelar-

De lof der zotheid, met v.l.n.r. Monique Sand, Francis Sinceretti, Alexandra Radius en Han Ebbelaar

deerd met een notenpuree van de ergste soort, Nonet van Boudewijn Tarens-
keen ... het is me een raadsel hoe iemand een uitstekend idee zo om zeep
weet te helpen'.

Ine Rietstap (NRC-Handelsblad): 'Het is een indrukwekkend programma ge-
worden. Indrukwekkend om verschillende redenen: door het hoge niveau van
de in sfeer en stijl verschillende choreografieën, de wijze waarop de
uitvoerenden die vertolkten, de manier waarop de geheel andere toneel-
accommodatie dan waarvoor de choreografen meestal werken, werd gebruikt
en door de gekozen composities - Het Nederlands Balletorkest (ditmaal
zichtbaar opgesteld) musiceerde uitstekend -

In and Out ... een regelrechte voltreffer, vol daverende vondsten - van
Schayk maakte een bizar uitermate levendig werk, waar ik eigenlijk niet
goed raad mee weet - Linkens werk voor vier paren: uitermate muzikaal
en fraai van beweging, met sterk doorvloeiende impulsen - Van Dantzig -
er zitten zulke schitterende fragmenten in, zoals de Pas de deux van
Francis Sinceretti en Julie Stanzak, dat ik me gewonnen geef - wat een
goede dansers heeft de groep toch en wat was het verrassend er enkelen
die anders weinig opvallen zo sterk naar voren te zien komen.

Beoordelingen per ballet - In and Out

Luuk Utrecht (Volkskrant): '... een puur esthetisch vaak ogenstrelend
bewegingsspel'.

Jan Baart (Haarlems Dagblad): ... 'Als vissen in het water, zo ontspannen
en gemakkelijk bewegen de dansers zich in het even voortreffelijke als
lichtvoetige In and Out van Hans van Manen. Het is een pure visuele
zinnenprikkeling van harmonie en raffinement in beweging, kostumering en
belichting ...'.

Caroline Willems (Rotterdams Nieuwsblad) 'Het is kenmerkend voor de
rijke fantasie van Hans van Manen dat hij de ruimte nog meer durft in te
krimpen. Het resultaat is overweldigend'.

Eva van Schaik (Trouw): '...logica en verbluffend raffiment ... de bewe-
gingen zijn vrij traag, beheerst en doortrokken van een sexy ondertoon,
vooral in de pas de deux van Beaujean en Besseling ... bewijst van Manen
zijn beheersing van theatrale effecten'.

Marc Jonckers (Utrechts Nieuwsblad): '... het ballet dat niets diepzin-
nigs of boodschapperrigs heeft, noch indringend werkt door zijn artis-
tieke inhoud. Het is gewoon onderhoudend ... de choreografie zal voor
de doorsnee TROS- en Veronica-kijker geen moeite opleveren om te consu-
meren. Niemand kan zich aan dit ballet een buil vallen en wat er gebeurt,
gebeurt er goed'.

Confectiepassen

Marc Jonckers: 'Ze dansen zich uit de naad ..., de dansers werkten hier-
in hard en fraai, maar aan het ballet zelf heb ik kop noch staart kunnen
ontdekken'.

Ariejan Korteweg (Leids Dagblad): 'Van Schayk toonde zich opnieuw de
minst toegankelijke, maar ook de intrigerendste choreograaf van het ge-
zelschap' ... snelle en ombehouden bewegingen .. de mimiek is, als vaker
bij Van Schayk, van veel belang. De vitaliteit van Clint Farha, de pre-
cisie van Bruno Barat en de sierlijkheid van Valerie Valentine botsen
met elkaar'.

Conrad van de Weetering (Alg. Dagblad): 'In Confectiepassen laat Toer
van Schayk op prachtige muziek van Peter-Jan Wagemans als een vlijm-
scherpe karikatuur in een dunne pentekening drie dansers met geverfde
gezichten rondspringen als carnavalsfiguren. Drie olifanten in een
porseleinkast'.

Momentum

Conrad van de Weetering: '... het danselement voor de hele avond wordt

gered door een meeslepend duet van Caroline Iura en Bruno Barat, waarvoor Linkens opeens een perfecte aansluiting bij de muziek vond'.

Eva van Schaik (Trouw): 'Linkens laat de ruimte spreken door effectrijke herhalingsmotieven ... Alsof een mond openbreekt barst het expressionisme halverwege los en vooral de vrouwen laten hun paniek de vrije loop. In het duet van Judith James en Caroline Iura leidt dat tot ontroerende momenten in een toch te lang aangehouden stroom van zich herhalende motieven'.

Luuk Utrecht (Volkskrant): 'Linkens' inspiratie bleek echter niet opgewassen tegen de duur van dit ballet, dat vol onnodige herhalingen steekt. Alleen het tedere, beeldschoon gedanst duet van Caroline Iura en Bruno Barat heeft echte zeggingskracht'.

Marc Jonckers (Utrechts Nieuwsblad): 'Het accent ligt op de excellent gedanst solo's, pas de deux en ensembles, waarin Linkens laat voelen dat de dans zich zelf genoeg is ... Judith James schitterde in haar hoofdrol en voorts leverden Joanne Zimmerman, Caroline Iura, Renée Kuypers en Bruno Barat opmerkelijke prestaties'.

Ik hou gewoon m'n adem in

Mia Aleven-Franken (de Telegraaf): '... boeiende uitbeelding van menselijke relaties, drift en tederheid, een soms chaotisch spel van een ontredderde maatschappij...'

Jaap Joppe (Typhoon): '... ontroerend en boeiend, zijn bewegingen zijn fris en origineel. Het wordt meeslepend gedanst met uiterst fraaie duetten en met een jonge danser Reinbert Martijn, voor wie een grote toekomst lijkt weggelegd'.

Marc Jonckers (Utrechts Nieuwsblad): 'Is Van Dantzig er in geslaagd een theatrale uitwerking te vinden die niet boodschappelijk, quasi-maatschappijkritisch of quasi-geëmotioneerd is. Hij laat gewoon zien wat hij mooi vindt. Van Dantzig is hier op zijn best ... opmerkelijke rollen van Jane Lord en Barry Watt (in een zeer fraaie pas de deux) Nicola Tranah, Francis Sinceretti en Julie Stanzak'.

Ariejan Korteweg (Leids Dagblad): 'Het ballet dat zo is ontstaan maakt een heel opgelegde indruk. Het geneuzel van de Gebroeders Flint klinkt als op de Sociale Akademie geleerde betrokkenheid ... Van Dantzig heeft iets van een detective. Hij wil een volkskunst tot leven wekken, maar het lijkt is zoek'.

Luuk Utrecht (Volkskrant): 'Zelden ben ik bij een dansuitvoering zo ontroerd geweest als na 'Ik hou gewoon m'n adem in' ... Van Dantzig roert de enig echt belangrijke aspecten van het menselijk bestaan aan... in dit nieuwe magistrale ballet heeft hij voor zijn gevoelsontladingen een evenwichtige vorm gevonden, waardoor hij aan overtuigingskracht wint ... De heftigheid en de intensiteit van die zielerorselen worden choreografisch schitterend weergegeven in dynamische ensembles, waarbij kronkelende reidansen blikvangers zijn. Subliem zijn de intieme episodes ... duetten zijn grandioos. Dat van Jane Lord en Barry Watt is pril en drukt tegelijkertijd idyllische harmonie uit ...'.

DE LOF DER ZOTHEID

Veel critici waarderen de door Van Dantzig in dit ballet gehanteerde dansstijl afwijkend van hetgeen zij als strekking van zijn bedoeling interpreteren. De gedeelten met de beide echtparen wordt, m.n. voor wat betreft de vertolkingen over de gehele linie hoog geroemd.

Caroline Willems (Haagsche Courant): 'Op choreografisch terrein gebeuren er prachtige zaken. Het bewegingsidroom is helder, transparant en sober. Zowel in de pas de deux, als in de massascenes overtreft Van Dantzig

zichzelf. Maar het scenario is bedroevend'.

Ine Rietstap (NRC-Handelsblad): '... Het zijn deze twee delen waarin choreograaf en dansers Alexandra Radius, Han Ebbelaar, Monique Sand en Francis Sinceretti tot een magistrale vormgeving komen. De wederzijdse beïnvloeding en inspiratie is evident, want een dergelijk aangrijpende emotionele en volkomen op elkander afgestemde geladenheid zoals er nu zichtbaar en voelbaar was kan alleen ontstaan als er binnen het werkproces van beide kanten andere dingen aan de orde gesteld zijn dan het louter bedenken en goed uitvoeren van bewegingsthema's over het totale ballet ben ik minder enthousiast ... doet te veel denken aan een zwakke, uitgesponnen herhaling van hetgeen hij in zijn ballet 'Onder mijne Voeten'.....

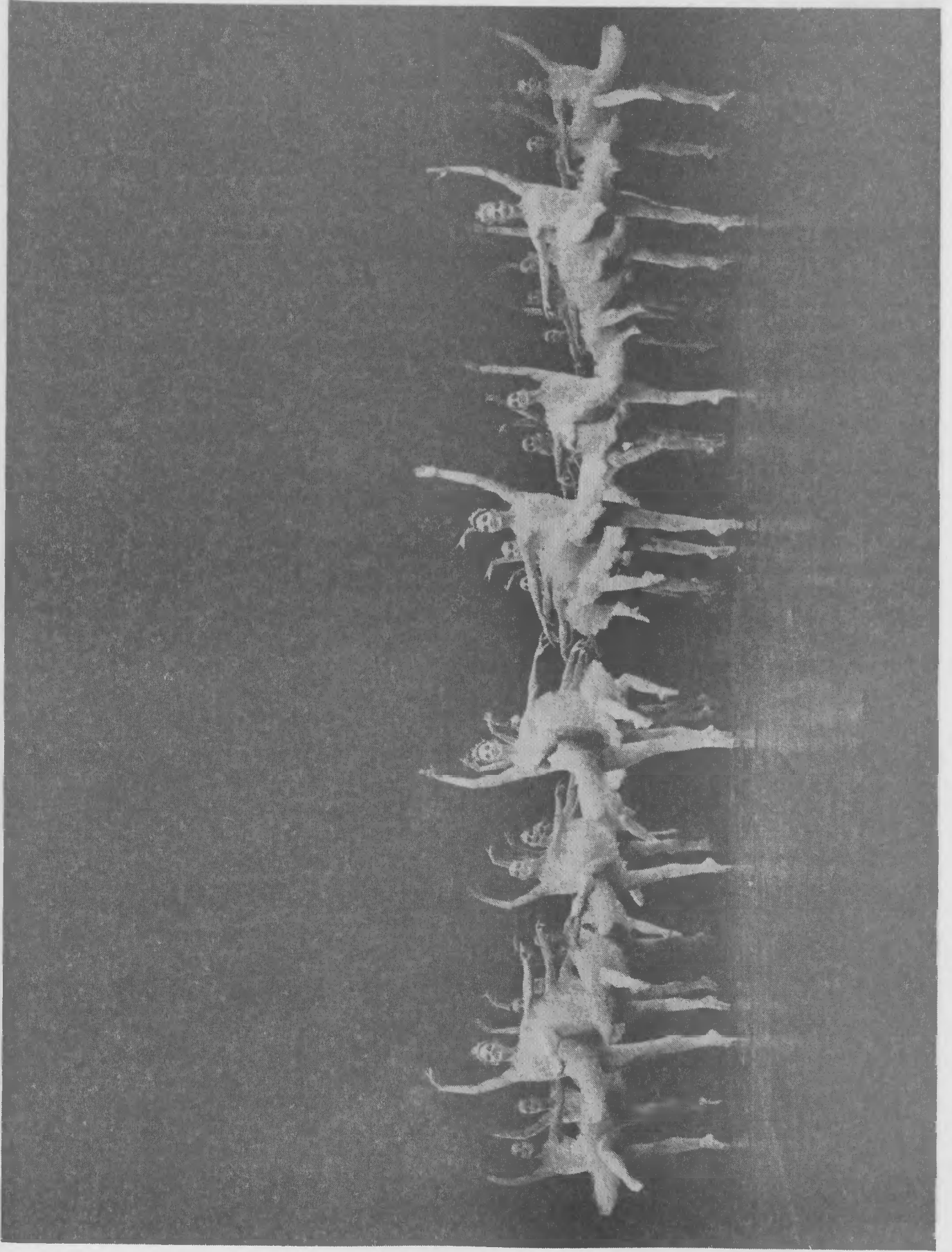
Marcel-Armand van Nieuwpoort (Financieel Dagblad): 'Het grootste manco van het ballet is wel dat Van Dantzig er niet in slaagt een relatie te leggen tussen de wereld-beelden en de huiskamer-taferelen ... hij is bedroefd, maar ziet geen kans die droefenis vorm te geven al met al is het jammer dat Van Dantzig er niet in geslaagd is eenzelfde genuanceerdheid aan de dag te leggen als de vier Erasmusprijswinnaars in hun werk naar voren plagen te doen komen'.

Luuk Utrecht (De Volkskrant): 'Met deze maatschappijkritische verwijzingen heeft Van Dantzig meer willen zeggen dan mogelijk was in het tijdsbestek van een uur. ... Dit bezwaar neemt echter niet weg dat De Lof der Zotheid in zijn geheel een indrukwekkend en vaak ontroerend ballet is, dat als balsem kan dienen op de wonden van iedereen die eens door een geliefde is opgegeven of die pijn heeft gehad bij het verlaten van een eerdere liefde.

Eva van Schaik (Trouw): 'Hoe jammerlijk dat de lof der Zotheid al na tien minuten zijn dramatische hoogtepunt heeft bereikt. In twee ontroerende en aangrijpende mooi gedanst pas de deux' en '... dat Van Dantzig niet vies is van een naïef simplisme en een belerende domineestoon'.

Ariejan Korteweg (Leids Dagblad): '... een prachtig contrast met de pas de deux, die door Alexandra Radius, Han Ebbelaar, Francis Sinceretti en de voor deze gelegenheid teruggekomen Monique Sand zo doorleefd worden gebracht als geen ander viertal in ons land dat zou kunnen.

Anton Koolhaas (Vrij Nederland) : 'Het ballet kreeg daardoor iets monotoons en rommeligs; zeker als men bedenkt dat het aan de naam van Erasmus was gekoppeld en nu tot een gelegheidsnummer werd'.

Symfonie in C

17. SLOT

Wij realiseren ons dat wij op de lezer, die de tijd en moeite heeft willen nemen de inhoud van dit verslag (al is het slechts in gedeelten) tot zich te nemen, een flink beroep hebben gedaan. Dat wij die aandacht hebben durven vragen, is o.i. niet misplaatst.

In een land als het onze wordt het funktionieren van kunst-instellingen voor een zeer belangrijk deel mogelijk gemaakt door inspanningen van de gemeenschap. De belangrijkste bestemming van die gelden vindt zijn resultaat in hetgeen wij als 'produkt', op het toneel, aan ons publiek voorzetten. Niet ieder is echter in staat om daarvan in zijn geheel kennis te nemen, en zeker niet iedereen weet hoevelen daarvan wèl, respectievelijk niet - en zo ja, waar - daar van kennis nemen. Niet ieder heeft ook inzicht in hetgeen er gedaan dient te worden om onze nieuw gekreeërde werken en de daarvan te geven voorstellingen aan het publiek te presenteren en wat dat aan geld, tijd en personele inzet vergt. Een verslag als dit beoogt daarover informatie te verschaffen. Maar vooral ook: om verantwoording af te leggen van de, in de beleidsvoering, daarbij gedane keuzes. Respektievelijk: in het presenteren van argumenten, die bij door ons wèl beoogde, maar nog niet gerealiseerde, doelstellingen aan de orde komen.

In die informatie, respectievelijk beleidsverantwoording, past ons een grote openhartigheid. Een verslag als dit is daartoe een middel. Het stemt ons tot erkentelijkheid dat, in een vorig jaar gehouden bescheiden equêtering, zovelen er blijk van hebben gegeven die openhartigheid in deze vorm te waarderen.

Delen van onze samenleving - die van de kunsten in het bijzonder - hanteren onderling vaak vrij scherpe taal in het aan de kaak stellen van tekort schietend overheidsbeleid. De inspanningen die de Nederlandse gemeenschap, middels zijn democratisch gekozen en funktionerende overheden, zich in 1983 verder getroost heeft voor zaken als:

- Muziektheaterbouw,
- verbetering danserssalarissen,
- opvoering orkestbegeleidingsmogelijkheden,

stemmen ons daarentegen alleszins tot erkentelijkheid. De motieven daarvoor vindt u in de voorafgaande pagina's verwoord.

Rudi van Dantzig

Anton Gerritsen

Bouwput van het Muziektheater met op de achtergrond de toneeltoren (foto Dienst Ruimtelijke Ordening Amsterdam)

